

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

**Aspekty soukromé korespondence
1. poloviny 20. století**

Bakalářská práce

Autor: Lucie Smékalová, DiS.

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Vedoucí práce: PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.

Oponent práce: PhDr. Jiří Zeman, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Lucie Smékalová, DiS.

Studium: P18K0027

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Aspekty soukromé korespondence 1. poloviny 20. století**

Název bakalářské práce AJ: Aspects of private correspondence in the first half of the 20th century

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat tématem vymezující aspekty soukromé korespondence v 1. polovině 20. stol.

Pozornost bude věnována kompoziční struktuře, náplni textů, jazykovým specifikům a typům komunikačních funkcí v soukromé korespondenci jako takové. Poznatky z teoretické části využiji i v části praktické, ve které bude promítnuta i soukromá rodinná korespondence z období 2. světové války. Součástí bakalářské práce bude také projektová část.

Stylistika mluvené a psané češtiny

HOFFMANNOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ, Eliška CHVALOVSKÁ, Lucie JÍLKOVÁ, Petr KADERKA, Petr MAREŠ a Kamila MRÁZKOVÁ. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, 2016. Lingvistika. ISBN 978-80-200-2566-1.

Slova v soukromých dopisech: lexikografická sonda

HLADKÁ, Zdeňka a Olga MARTINCOVÁ. *Slova v soukromých dopisech: lexikografická sonda*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 139 s. ISBN 978-80-210-6112-5.

Soukromá korespondence jako lingvistický pramen

HLADKÁ, Zdeňka. *Soukromá korespondence jako lingvistický pramen*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 187 s. ISBN 978-80-210-6140-8.

Čeština v současné soukromé korespondenci

Z. Hladká a kol.: *Čeština v současné soukromé korespondenci: dopisy, e-maily, SMS*. Brno: Masarykova univerzita 2005. 74 s. + 2 CD. ISBN 802107392173.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jiří Zeman, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 21.11.2019

Tato práce je věnována památce pana Mgr. Václava Levinského a paní Věry Levinské.

Foto: Milena Bergerová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Aspekty soukromé korespondence 1. poloviny 20. století* vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 15. 04. 2021

Lucie Smékalová, DiS.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. PaedDr. Miloslavu Vondráčkovi, Ph.D. za odborné vedení, lidský přístup, ochotu a konzultace při vedení mé bakalářské práce. Dále děkuji paní Věře Smékalové za zapůjčení korespondence jejich rodičů pro analýzu v této práci a také své rodině za podporu a trpělivost.

Anotace

SMÉKALOVÁ, Lucie. *Aspekty soukromé korespondence 1. poloviny 20. století*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 87 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce pojednává o aspektech soukromé korespondence se zaměřením na stylistickou analýzu. Hlavním cílem bylo analyzovat hlediska soukromé korespondence období 1. poloviny 20. století. V teoretické části je nejprve věnována pozornost vymezení stylu a stylovým faktorům, vývoji češtiny ve sledovaném období, kompozici dopisu, komunikačním strategiím, genderovým rozdíly v komunikaci, zdvořilostním principům a následně je vymezena oblast výzkumu. Výzkumné šetření bylo koncipováno jako kvalitativní hodnocení dopisů mezi dvěma partnery v letech 1942–1949. V závěru práce jsou shrnuty výsledky, kterých bylo při výzkumu dosaženo. Součástí bakalářské práce je projektová část, která představuje výsledky zkoumání výše zmíněných témat.

Klíčová slova: styl, soukromá korespondence, stylizace, kompozice

Annotation

SMÉKALOVÁ, Lucie. Aspects of private correspondence in the first half of the 20th century. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 87 pp. Bachelor Degree Thesis.

This Bachelor Thesis deals with aspects of private correspondence focused on stylistic analysis. The main goal was to analyze these aspects during the first half of the 20th century. The theoretical part defines style and stylistic factors, contains the development of the Czech language in that period, the composition of the letter, communication strategies, gender differences in communication, courtesies and specifies the area of research. The survey research used a qualitative evaluation of letters between two partners in the years 1942–1949. There is a project part presenting the research results of mentioned topics and the final part which summarized the result achieved throughout the research.

Keywords: style, private correspondence, stylization, composition

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 15. 04. 2021

Podpis studenta .....

OBSAH

TEORETICKÁ ČÁST	4
1 Styl a stylové faktory.....	4
1.1 Styl	4
1.2 Stylové faktory.....	4
1.2.1 Subjektivní stylové faktory	5
1.2.2 Objektivní stylové faktory.....	5
2 Styl epistolární	7
3 Soukromý dopis	8
3.1 Kompozice soukromého dopisu.....	9
4 Komunikační strategie v korespondenci.....	11
5 Zdvořilost.....	12
6 Genderové rozdíly v komunikaci.....	13
7 Vývoj češtiny 1. pol. 20. stol.	14
7.1 Německý jazyk jako součást češtiny.....	14
7.2 Kodifikace spisovného jazyka a změny s ní spojené	15
VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	17
8 Materiálové východisko a metodika práce	17
8.1 Cíl práce	18
8.2 Způsob realizace a průběh výzkumu.....	18
9 Kompoziční stereotypy a dopisové formule	20
9.1 Lokalizace a datace	20
9.2 Úvodní a závěrové formule.....	21
9.3 Oslovení	22
9.4 Vlastní náplň ručně psaných dopisů.....	24
9.4.1 Vyznání citů.....	24
9.4.2 Období protektorátu Čechy a Morava	25

10	Úprava korespondence.....	28
11	Sociolingvistická analýza korespondence	29
11.1	Funkce dopisu.....	29
11.2	Stylizace a sebestylizace.....	37
11.2.1	Sebestylizace subjektu narátora/produktora	37
11.2.2	Stylizace subjektu adresáta/receptora	42
11.2.3	Stylizace prostředí.....	43
11.3	Zdvořilost	44
11.4	Genderové rozdíly	45
	PROJEKTOVÁ ČÁST	47
12	Projekt.....	47
12.1	Místo a cílová skupina.....	47
12.2	Harmonogram projektu	48
12.3	Financování projektu	48
12.4	Propagace	49
12.5	Rozhovor s Robertem Smékalem	49
12.6	SWOT analýza.....	49
	ZÁVĚR	51
	Seznam použité literatury	54
	Literatura související s tématem	56
	Použité slovníky.....	56
	Seznam internetových zdrojů.....	57
	Seznam tabulek	57
	Seznam příloh	57

Seznam použitých zkratek

ČNK	Český národní korpus
KSČ	Komunistická strana Československa
KSK–dopisy	Korpus soukromé korespondence–dopisy
MU Brno	Masarykova univerzita Brno
ÚČNK	Ústav Českého národního korpusu

ÚVOD

„Sen, nad kterým se nezamyslíme, je jako dopis, který neotevřeme.“

Carl Gustav Jung

Soukromá korespondence je velmi osobním typem sdělení. Dokáže čtenáře vtáhnout do života autora, a především je to pro adresáta sdělení, že mu na něm záleží. Nastupující trendy jako by ukončovaly etapu psaní dopisů. Osobní korespondence se tak dostává do pozadí a pomalu se stává minulostí. A tak ohlédnutím za touto pomalu uzavírající se kapitolou všedních dní se korespondence dostává do popředí jako cenný zdroj informací pro jazyková zkoumání, ale i pro výzkum sociologický.

Inspirací práce byla předešlá témata zabývající se lingvistickým zkoumáním a korpusovým zpracováním korespondenčních textů, ke kterému od 90. let 20. stol. dochází v Ústavu českého jazyka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity pod vedením doc. PhDr. Zdeňky Hladké, Dr.

Hlavním cílem bakalářské práce opírající se celkem o 118 soukromých partnerských dopisů je přispět k poznání soukromé korespondence v období 1. pol. 20. stol., a především se zaměřit na kompoziční normy, dopisové formule a náplň dopisů. Cílem je na dochované vzorky také nahlížet z hlediska nelingvistických disciplín, a to zejména z hlediska historického a sociologického.

Námět práce jsem zvolila na základě mého vlastního zájmu o toto téma. Důvodem byl i předmět Korpusová lingvistika vyučovaný v rámci volitelného předmětu, jehož náplní bylo představení projektu Český národní korpus, založeného při Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a spravovaného Ústavem Českého národního korpusu, jehož cílem je mapovat nejen současný psaný jazyk, ale i soubory mluveného slova.

Zpracování této analýzy je z mého pohledu významné pro obor jazyková a literární kultura, který studuji, neboť korespondence patří mezi jeden z nejzajímavějších jazykových projevů. Mezi ně můžeme zařadit korespondenci důležitých osobností, která je vydávána v podobě biografii nebo historických písemností.

Můj zájem o zpracování této analýzy může být přínosem pro různé okruhy osob. Může být vhodnou pomůckou pro výzkumníky zabývající se lexikologií, lexikografií,

případně pro dialektologický a sociolingvistický výzkum, který je zaměřený především na teritoriální vymezení jazykového úzu. Dále by své uplatnění mohl najít i v jiných disciplínách, jako je sociologie, psychologie či historie. Určitou pomůckou by práce mohla být i ve výuce českého jazyka. Závěrečné poznatky mohou být přínosem pro studenty FF MU nebo v případě dárcovství využitých korespondenčních textů pro Ústav českého jazyka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, doc. PhDr. Zdeňku Hladkou, Dr.

Na Univerzitě Hradec Králové byla oblast korespondence zpracována v několika bakalářských pracích, ale žádná se nezabývá soukromou korespondencí partnerské dvojice v období 1. pol. 20. stol.

Ke zpracování analýzy v této práci bylo využito odborných zdrojů. Ze studií, které mě při psaní práce inspirovaly, byly zejména publikace Zd. Hladké, a kol. „*Soukromá korespondence jako lingvistický pramen*“ (2013) a „*Čeština v současné české korespondenci*“ (2005). Jelikož se ve své práci zabývám stylistikou psaného projevu, byla pro mě klíčovou prof. PhDr. Jana Hoffmannová, DrSc., doc. PhDr. Jiří Homoláč CSc., Mgr. Eliška Chvalovská, Mgr. Lucie Jílková, Ph.D., Petr Kaderka, prof. PhDr. Petr Mareš, CSc., Mgr. Kamila Mrázková, Ph.D., kteří se podíleli na publikaci: „*Stylistika mluvené a psané češtiny*“ (2016).

Má práce je rozdělena na tři části, na část teoretickou, výzkumné šetření a část projektovou.

Teoretická část obsahuje základ pro výzkumné šetření a je rozdělena do několika kapitol. V první kapitole je charakterizován styl a stylové faktory. Na tyto pojmy navazuje ve druhé kapitole přiblížení epistolárního stylu. V kapitole třetí je pojednáno o charakteristických rysech soukromé korespondence a pozornost je zaměřena zejména na kompozici. Čtvrtá kapitola zmiňuje komunikační strategie v korespondenci, na kterou navazuje kapitola pátá, ve které se věnuji zdvořilosti. Kapitola šestá pojednává o rozdílnosti v komunikaci mužů a žen. V poslední kapitole je z hlediska historicko-jazykovědného charakterizováno sledované období. Osmá kapitola navazuje na teoretickou část výzkumným šetřením a obsahuje podkapitoly formující výzkumné otázky, vymezení hlavního cíle a materiálová východiska.

Ve výzkumné části budou kvalitativním hodnocením technikou analýzy dokumentu klasifikovány zejména kompoziční složky dopisu, jako jsou úvodní a závěrečné formule dopisu nebo adresa jako jeho součást. Dále naše pozornost bude

zaměřena na úpravu a vzhled dopisu, který nás bude zajímat po obsahové a stylizační stránce.

Třetí částí bakalářské práce jsem navázala na část výzkumnou a věnuji se v ní přípravě a realizaci kulturního projektu, pro který jsem si zvolila přípravu přednášky v Erbovním sále při Kapli Zjevení Páně ve Smiřicích. V této části práce jsou do kapitol promítnuty aspekty s tím spojené, jako je organizace, financování či propagace. V závěru práce je shrnuto konání akce a závěry z ní vyplývající.

Byla bych ráda, kdybych svou prací mohla přispět k výzkumu tématu soukromé korespondence 1. pol. 20. stol.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Styl a stylové faktory

1.1 Styl

Pojem styl se v dnešní době řadí mezi termín odborný, který se vyskytuje v několika oblastech lidského působení. Se stylem se tak setkáváme nejen ve sférách českého jazyka, ale setkáváme se s ním i v oblasti kultury, mluvíme o stylu hudebním, výtvarném či hovoříme o stylu architektonickém. O druhu stylu se hovoří i v oblasti odívání, nebo se objevuje ve spojení životního stylu. Náš zájem se upíná k lingvistickému zájmu, a tedy ke stylu jazykovému.

Styl jako takový ve svém Ottově naučném slovníku vymezuje Havránek jako „*způsob využití (výběr) jazykových prostředků v daných jazykových projevech jak podle jejich konkrétního cíle, formy a situace, tak podle individualizačního zaměření (např. emotivního, estetického aj.) mluvčího, resp. pisatele. Přesněji formulovaného z hlediska strukturalismu: styl je individualizační (svébytnou) organizací jazykového strukturního celku (celistvosti), jakým je každý daný jazykový projev*“ (Havránek, 1940, s. 472).

Naproti této starší definici Havránek formuluje užší a běžnější vymezení stylu neboli slohu, českého ekvivalentu jako způsobu „*výběru jazykových prostředků v jazykových projevech a jejich uspořádání*“ (Havránek–Jedlička, 1988, s. 10).

1.2 Stylové faktory

Pojem styl je úzce spjat se stylovými faktory, které se váží na výběr a organizaci výrazových prostředků. Tyto jednotlivé stylové faktory jsou navzájem propojené. Charakteristika těchto faktorů je úzce spjata s osobností původce promluvy. Některé z nich jsou důležitější, jiné podružné, ale nikdy žádný z nich nelze klást do popředí na úkor jiného (Hoffmannová, 2016, s. 17.). Při vytváření komunikátu se uplatňují dva typy stylových faktorů:

- a) subjektivní stylové faktory
- b) objektivní stylové faktory

1.2.1 Subjektivní stylové faktory

Komunikace je ovlivněna faktory, které vycházejí z vlastního stylu autora. Mezi faktory subjektivní neboli individuální se řadí intelektuální a rozumová vyspělost komunikanta a jeho logické myšlení. To se odráží především v tom, do jaké míry je autor schopen ztvárnit jazykový projev ať už po stránce syntaktické, obsahové nebo kompoziční. Na to navazuje znalost a ovládání kódu komunikace, tedy užívání psaného a mluveného jazyka. S autorem se také pojí životní zkušenosti, kulturní a společenský rozhled, který se projevuje např. v užívání aforismů, citátů, aj. Také znalost tématu a obsahu jazykové komunikace se pojí s individuálními faktory. Do komunikace se tím dostávají reakce souhlasu či nesouhlasu, projevuje se vztah ironie, humoru či emotivní vztah k tématu. Projev autora zahrnuje i prostředí, ve kterém se pohybuje a s ním spojené vzdělání či profesi. Stejně jako věk či pohlaví se v subjektivních faktorech odráží autorovy povahové a mentální vlastnosti. Avšak schopnost člověka vyjadřovat se plynule, nebo naopak neschopnost sdělovat myšlenky uceleně, může být i ovlivněna daným psychickým a fyzickým stavem či postojem člověka k životu (nespokojenost v životě, kritické myšlení, pesimistické/optimistické nazírání na svět).

Mezi subjektivní slohové faktory se řadí také vztah k adresátovi. Komunikace s adresátem je tak ovlivněna skutečnostmi výše zmiňovanými, tj. vztah k adresátovi, úroveň vzdělání, věk, pohlaví, aj. (Čechová, 2008, s. 87–88).

1.2.2 Objektívni stylové faktory

Tyto tzv. mimopersonální slohové faktory též souvisí s autorem, ty ale nelze z jeho strany nijak více ovlivnit, a tak „...nakonec zůstává rozhodnutí vždy na autorovi textu, zda a do jaké míry připustí působení objektivních faktorů, zda se jimi nechá ovlivnit, nebo bude komunikovat navzdory komunikačním a stylovým zvyklostem...“ (Čechová, 2008, s. 78).

Mezi tyto faktory řadíme zejména: základní funkci komunikátu, ráz komunikátu, situaci a prostředí komunikátu, charakter adresáta, formu komunikátu, míru připravenosti komunikátu, kód a téma komunikace.

Do celkové stylizace komunikátu se nejvíce odráží jeho **funkce**. Za základní funkci jazyka je považována funkce dorozumívací (komunikační, sdělovací), která je nadstavbou funkcím specifickým (odborně-sdělná, vzdělávací, direktivní,

uvědomovací, získávací, persvazivní, esteticky-sdělná). Styl textu ovlivňuje tedy především jeho zaměření.

Ráz komunikátu plyne z cíle a funkce jisté komunikace. Je určen komunikační situací a celkovým charakterem objektivních okolností. Míra oficiálnosti souvisí nejen s veřejností a závažností komunikační situace, ale i s její společenskou významností. Na základě toho rozlišujeme texty oficiální, polooficiální, neoficiální, soukromé a důvěrné.

Místo a čas komunikace jsou důležité faktory, které ovlivňují a formují komunikační situaci. Prostředí, které zde hraje roli členíme na soukromé a veřejné, známé, neznámé, nebo na sociální. Dle toho, v jakém prostředí se komunikant nachází, se řídí stylizace jeho projevu. S místem situace souvisí i čas, kdy při časovém omezení dochází k rychlejšímu tempu projevu.

Pro komunikaci může být **adresát** buď známý nebo neznámý a dle této dichotomie může být projev volný, bezprostřední nebo sevřený a strohý. Do stylu, jakým bude komunikace probíhat se promítá přítomnost a nepřítomnost adresáta. Důležitý je také počet adresátů a v kvalitě komunikace je stěžejní složkou také znalost charakteru adresátů a jejich vyjadřování. (Čechová, 2008, s. 83–84)

Užitou **formu komunikátu** dělíme na formu mluvenou a psanou. Odlišnost mezi mluveností a psaností určuje podobu komunikačního kódu. Jak uvádí Hoffmannová v publikaci „*Stylistika a...*“ je ve vývoji lingvistiky vztah mluvenosti a psanosti chápán lingvisty po celém světě různě.

Rozdíly mezi těmito dvěma formami jsou značné. Mluvená forma probíhá nejen předáváním informace slovy, ale i neverbálními prostředky jako jsou gesta, mimika nebo intonace řeči, a odkazuje tak zejména na přímý kontakt a vzájemný vztah partnerů. Je charakterizována jako projev nepřipravený, spontánní (až na výjimky), neuspořádaný, volně hierarchizovaný. Naopak psaný projev je odkázán na grafickou podobu a pojí se s ním hlavně plánovitost a připravenost. S tím souvisí i lepší organizovanost a uspořádanost textu. Z hlediska zpracovatelnosti textu jsou psané texty považovány za části orientující se více na obsah, odtržení od situace, tzv. dekontextualizace a složitost tématu, kdežto v mluvených projevech se mluvčí často odvolává k aktuální situaci mezi dvěma partnery, tzv. kontextualizaci. Projevy jsou orientovány na psychologické, pragmatické složky komunikace a jednodušší tematiku (Hoffmannová, 1997, s. 76–77).

V porovnání „s typickým mluveným projevem se psané texty pokládají za statické, změřené spíše retrospektivně; mluveným komunikátům se připisuje větší dynamičnost, aktuálnost, a prospektivní zaměření.“ (Hoffmannová, 1997, s. 77).

S **mírou připravenosti komunikátu** se pojí faktor předešlý, tedy zda jde o projev mluvený nebo psaný. Nelze ale vždy tvrdit, že pokud je projev mluvený, je vždy nepřipravený a naopak. Důležité je, že jednotlivé formy připravenosti se od sebe odlišují, a to nejen po stránce stylistické, ale i po stránce lexikální a syntaktické odlišíme, zda jde o projev připravený, promyšlený, jazykově dokonalý nebo o projev spontánní.

Kód a téma komunikace jsou některými autory vyčleňovány z objektivních stylotvorných faktorů. Čechová uvádí, že v každé komunikaci jde o volbu kódu, která se pojí s komunikací verbální, neverbální, příp. smíšenou. Ve verbální komunikaci se základním kódem rozumí verbální jazyk realizován jak v mluvené podobě prostředky zvukovými, tak v podobě psané prostředky grafickými. Neverbální komunikace zahrnuje mimoslovní sdělení. V rámci kódu je autorem volena i určitá úroveň spisovnosti.

Samotné téma komunikace je spjato s konkrétní oblastí lidské činnosti. V komunikaci je dle stylového ztvárnění užito jazykových výrazů. Každé téma je tak spjato s určitým okruhem výrazů a vázáno na určitou stylovou a komunikační sféru (Čechová, 2008, s. 82, 86).

Celková charakteristika projevu zahrnující jak styl, tak kompozici, je výsledkem působení stylotvorných faktorů subjektivních a objektivních. Všeobecně je lze shrnout tak, že subjektivní stylotvorné faktory souvisejí přímo s autorem, kdežto objektivní stylotvorné faktory se vztahují spíše k situaci, v jaké komunikace probíhá.

„Výsledkem působení objektivních a subjektivních faktorů jsou individuální rozdíly ve stylizaci a kompozici textu a v celkovém stylu autora“ (Čechová, 2008, s. 89).

Závěrem kapitoly je třeba uvést, že je vždy na uvážení a rozhodnutí pisatele nebo mluvčího, zda jeho komunikace bude v rámci komunikačních zvyklostí, nebo se bude řídit osobitým stylem vyjadřování.

2 Styl epistolární

Styl epistolární neboli také styl osobní korespondence či styl listovní nebo dopisový staví někteří lingvisté do popředí jako styl funkční. Ve sborníku *Pocta Dušanu*

Šlosarovi ve studii *Styl epistolární* přibližuje Milan Jelínek styl epistolární ke stylu konverzačnímu (Jelínek, 1995, s. 126).

Současná stylistika řadí epistolární styl mezi tzv. styly sekundární, které zahrnují několik funkčních stylů. Na základě funkcí a vlastností určité komunikační situace se epistolární styl řadí ke sféře mluvené s funkcí prostě sdělnou (soukromá rodinná korespondence), dále se může řadit k oblasti administrativní (jedincem psaná úřední korespondence), publicistické, řečnické či zasahuje do oblasti umělecké (korespondence spisovatelů a jiných umělců) (Čechová a kol. 2008, s. 101).

Jan Kraus v *Novém encyklopedickém slovníku češtiny* pod heslem Epistolární styl neřadí epistolární styl k funkčnímu stylu, ale stejně jako Čechová ho vnímá jako styl sekundární a klasifikuje ho dle prostředí soukromého či veřejného a v souladu se stylovými faktory psanosti, adresnosti a dialogičnosti (Kraus, 2016, s. 435).

Jednotlivé druhy epistolárního stylu se promítají v typech dopisů. Na základě jednotlivých funkčních stylů tak určujeme korespondenci soukromou, pro který je primární styl prostě sdělovací. Pro korespondenci oficiální se využívá administrativního stylu. Dopisy, které jsou určeny pro širokou veřejnost, se pojí s publicistickým či řečnickým stylem a styl umělecký se používá výhradně pro korespondenci umělců či badatelů.

Nespisovné jazykové prostředky jsou známkou výskytu určité emotivnosti, důvěry a přátelského vztahu autora k adresátovi. Útvary listovního stylu se vyznačují zavedenou normou a neměnnými kompozičními formulami jako je úvodní či závěrečné zakončení dopisu (Kraus, 2016, s. 435).

3 Soukromý dopis

J.V. Bečka se v *České stylistice* věnuje slohovým postupům písemných projevů. Soukromý dopis zde hodnotí jako neveřejný prostředek zahrnující prostou informaci, popis, vypravování nebo osobní citovou úvahu. Dle Bečky (1992) si soukromý dopis zachovává subjektivitu, polaritu, ale i spontánnost mluveného rozhovoru. Míra pečlivosti stylizace a ladění slohu závisí především na vztahu pisatele k adresátovi. Dále záleží, jaký účel dopis plní, jaké je společenské postavení pisatelů, nebo jejich věkové rozmezí. Tyto aspekty se poté odrážejí v pečlivosti a propracovanosti dopisu (Bečka, 1992, s. 386–387).

Soukromý dopis též popisuje J. Hoffmannová jako repliku korespondenčního dialogu a chápe jej jako psaný text, který je postížen znaky textů mluvených. Na základě tohoto tvrzení tak v soukromých dopisech nacházíme projevy emocionálnosti, implicitní vyjadřování, přeskakování z jednoho tématu ke druhému či kolokviálnost (Hoffmannová, 2016, s. 81).

3.1 Kompozice soukromého dopisu

Zdeňka Hladká v publikaci *Čeština v současné soukromé korespondenci* v tématu Kompoziční stereotypy a dopisové formule diferencuje základní složky dopisu:

1. lokalizace a datace
2. oslovení a pozdrav
3. úvod dopisu
4. vlastní obsah dopisu
5. závěr dopisu
6. pozdrav a podpis
7. postskriptum

Kompozici dopisu a jejím základním prostředkům se v publikaci *Písemnosti v našem životě* věnují i Kraus a Hoffmannová. Podobně jako Hladká považují za rámcové složky dopisu oslovení, úvod, vlastní obsah dopisu, závěr, pozdrav a podpis.

Oslovení je prostředek kontaktní a při jeho užití je třeba dbát nejen na sociální vztah mezi pisatelem a adresátem, ale i na typ komunikační situace. Oslovení adjektivy *milý (milá)* s příp. propojením křestního jména je nejvíce užito mezi rodinou a přáteli. V oficiálnější korespondenci, kdy je adresátovi vykáno se užívá většinou typu *vážený (vážená) + pane (paní) + příjmení (vážená paní Hlaváčková)* nebo titul, funkce, pozice v zaměstnání (*vážený pane profesore*) (Kraus, Hoffmannová, 2005, s. 18.).

Nejběžnější formou oslovení bývá v soukromých dopisech oslovení křestním jménem, které mívá častokrát hypokoristickou podobu. *Hypokoristikum (hypokoristikon) je v české lingvistické tradici považováno domácké, popř. mazlivé, zdrobnělé apod., obměny neutrálních vlastních jmen, zřídka apelativních označení osob v důvěrném (rodinném, přátelském atd.) prostředí. Nově je hypokoristikum chápáno*

jako expresivní obměna neutrálního jména (tj. vlastního jména i apelativa) v neoficiálním prostředí (Pleskalová, 2017, s. 660).

Částí, kde se navazuje na předchozí korespondenční či osobní kontakt je úvod dopisu. V případě, že dochází k prvnímu kontaktu pisatele s adresátem, mělo by dojít k představení sebe sama a následnému uvedení důvodu korespondence.

Úvodní část dopisu také často obsahuje zdvořilostní formule, jako je poděkování za dopis, omluva za opožděné psaní. Většinou se vyskytují fráze typu *děkuji Vám za ...*, *omlouváme se za ...* (Kraus, Hoffmannová, 2005, s. 20).

Po úvodu dopisu přichází vlastní sdělení. Tím může být oznámení, objednávka, žádost, ovšem z pohledu soukromé korespondence je to nejvíce samotné vyprávění. Tato část je členěna do odstavců, díky nimž adresát pozná významnost a uspořádání textu.

Z hlediska samotného vyprávění se může pisatel svým příběhem strhnout natolik, že může docházet k přeskokování či chaotickému řazení méně důležitých témat. K uvolněnosti kompozičních struktur dochází s narůstáním důvěry mezi pisatelem a adresátem. Témata se mohou přibližovat stylu mluvené konverzace a střídat se tak, dle pisatelova myšlenkového proudu (Hladká, 2005, s. 40). Obsah dopisu tak může zahrnovat témata již v dopise řečené nebo opakuující se například z prostředí, ve kterém se pisatel pohybuje.

Závěr dopisu bývá často vyjádřením zdvořilostních formulací. Zmiňováno bývá porozumění, poděkování nebo politování. Objevují se formulace *děkuji předem za tvou odpověď*, nebo *budu se těšit na tvůj dopis*.

Zakončení dopisu se skládá z pozdravu a podpisu. V soukromých dopisech je nejčastěji užíváno *Se srdečným (přátelským, upřímným...) pozdravem*, v dopisech formálnější struktury jen *S pozdravem*. V soukromé korespondenci se mohou objevovat familiárnější rozloučení: *líbá Tě*, nebo archaické formule *tisknu Ti ruku, jsem v duchu stále s Tebou*, aj. Před podpisem je často uváděn zájmný výraz *Tvůj (Tvá), Váš (Vaše)*, nebo při bližším vztahu *Srdečně Váš ...*, aj. Po pozdravu je dopis zakončen vlastnoručním podpisem pisatele a v soukromé korespondenci, kdy už je dopis zakončen si pisatel vzpomene na něco, co zapomněl do dopisu zanést, a tak uvede za podpisem dodatek pod zkratkou P.S. (post scriptum) (Kraus, Hoffmannová, 2005, s. 21–22).

4 Komunikační strategie v korespondenci¹

Pisatelé svých korespondenčních textů se díky komunikačním strategiím snaží udržet adresátovu pozornost, ovlivnit, pobavit ho. „*Komunikační strategie lze chápat jako společensky obvyklé myšlenkově – komunikační operace – postupy, které určují konkrétní ztvárnění výpovědí a jsou primárně zaměřené na adresáta. Představují rozumové/kognitivní i emocionální reprezentace optimálního způsobu dosažení komunikačního cíle.*“ (Machová – Švehlová, 1996, s. 121).

Významnou složkou komunikačního cíle je v korespondenci především navazování, udržování a rozvíjení vzájemného kontaktu pisatele s adresátem. Na to navazuje další komunikační cíl, kterým je informovat. Konkrétněji o událostech, které zažívá, které ho čekají, nebo o událostech, jichž by se mohl adresát zúčastnit. Předání informace je vyjádření určitého názoru, např. kdy se dopisující dvojice navzájem ujišťuje, že sdílejí stejné názory, příp. si vyjasňují odlišná sdělení na konkrétní situaci. Komunikačním cílem může být také vyplnění volné chvíle. (Hoffmannová, 2016, s. 83)

Ke komunikaci dochází v rámci různých sociálních a komunikačních rolí účastníků. Soukromá korespondence ve většině případů probíhá mezi lidmi, kteří se znají, vědí o sobě, sdělují si důvěrné informace a poznatky, tedy přátelé, rodinní příslušníci, bývalí spolupracovníci atd.

Vztah dvou komunikantů může být symetrický, což znamená, že pisatel i adresát jsou v podobné věkové skupině, v podobné profesi či vzdělání. Asymetrický vztah je typický pro různé generace pisatelů. Adresát není psaní dopisu účasten, přirozeně v něm ale bývá pisatelem zmiňován tak, že mu otázky klade, nebo pokládá či užívá výpovědní formu otázkovou: „*Také jsem četl 2 historické romány: „Ohněm i mečem“ od H. Sienkiewicze (je to správně?)“; „Snad se nemýlím, máš narozeniny? Jsme v nejkrásnějších letech, není-liž pravda? Kdyby tak byly povoleny plesy, co by nám chybělo?“*

Soukromý dopis je komunikace mezi dvěma lidmi. Výjimečně se dopisu, nebo jeho části účastní i více adresátů, např.: „*Libám Vás obě, mám rád a těším se na Vás stále více.*“

Konečnou podobu dopisu ovlivňují jiní přítomní lidé nebo události, které se nachází v okolí pisatele (Hoffmannová, 2016, s. 83–84).

---

¹ Všechny zde uváděné příklady pocházejí z mého výzkumného materiálu. Dědička tohoto materiálu byla požádána o svolení z těchto dopisů citovat a vyjádřila s tím souhlas.

5 Zdvořilost

Užívání jazyka je spojeno s určitým druhem chování a jednání. Opírá se tak o normy, které se následně projevují v oslovení, pozdravu nebo žádosti, jenž ve společnosti působí na své okolí slušně a ohleduplně (Nekula, 2020).

Zdvořilost se uplatňuje zejména mezi dvěma účastníky komunikační situace, ale není vyloučeno, že do projevu zdvořilosti nelze zařadit stranu třetí, která se může, ale i nemusí účastnit dané komunikace.

Existuje řada teorií, které zdvořilost vymezují. H. P. Grice vytvořil tzv. kooperační princip, který doplnil tzv. konverzačními maximami:

1. Maxima kvantity – „neříkej víc, než je nezbytné“
2. Maxima kvality – „neříkej nic, pro co nemáš dostatečné důkazy“
3. Maxima relevance – „řekni to, co je v daném momentě dialogu relevantní“
4. Maxima způsobu – „vyjadřuj se jasně, srozumitelně, přesně, jednoznačně, nikoli dvojsmyslně“ (přejato z Hoffmannová, 1997, s. 99–100).

Tento kooperační princip navrhl G. Leech doplnit o princip zdvořilostní: „Minimalizuj vyjádření nezdvořilých přesvědčení“, „maximalizuj vyjádření zdvořilých přesvědčení“ (Krejčová, 2010).

V návaznosti na toto pravidlo Leech zformuloval těchto následujících šest maxim zdvořilosti:

1. Maxima taktu – „*snaž se, aby partner měl z komunikace maximální prospěch a minimální ztrátu*“
2. Maxima velkorysosti – „*snaž se, abys ty sám měl z komunikace minimální prospěch a maximální ztráty*“
3. Maxima uznání – „*omez na minimum kritiku partnera, projevuj mu co největší uznání, ocenění*“
4. Maxima skromnosti – „*posiluj v rozhovoru kritiku sebe sama a omez na minimum ocenění*“
5. Maxima shody – „*omez na minimum neshody a snaž se maximálně rozvinout shodu mezi sebou a partnerem*“
6. Maxima sympatie – „*co nejvíc potlačuj antipatie, snaž se maximálně rozvinout rozvoj sympatií mezi sebou a partnery*“

(přejato z Hoffmannová, 1997, s. 100).

Jako třetí teorii zdvořilosti vytvořili P. Brownová a S. Levinson, kteří rozlišují zdvořilost pozitivní a negativní. Pozitivní zdvořilost je založena na toleranci, solidaritě a vzájemné pomoci, uznání a obdivu, kdežto zdvořilost negativní se staví do protikladu. Zaměřuje se spíše na vyjadřování nepřímé, neuctivé a neosobní. Staví se do sociální distance (Hoffmannová, 1997, s. 101).

Se zdvořilostí souvisí i řečová etiketa. Mezi základní zvyklosti řečové etikety se řadí oslovení, pozdravování, pování, poděkování a loučení (Saicová Římalová 2005, s. 25). „*U ustálených zdvořilostních formulí dochází k tzv. vyprázdnění významu, tzn. že v konkrétní situaci se důležitější než jejich přesný význam, stává jejich přítomnost (či absence).*“ (Saicová Římalová, 2005, s. 25–26).

Korespondence je druhem písemné komunikace, a tak se předpokládá, že bude vázána určitými zdvořilostními principy. Soukromá korespondence prochází ale neustálým vývojem, a tak je pochopitelné, že normy a principy se mohou napříč obdobími lišit.

6 Genderové rozdíly v komunikaci

Komunikace je základní složkou partnerského vztahu. Způsob a diferenciaci mezi komunikací muže a ženy popisuje mj. Deborah Tannen (1995). Ve své knize porovnává vnímání světa muže a ženy, kdy muži na svět nahlíží jako na hierarchický řád. Důležitost v jednání hraje pro muže role nadřazenosti a podřazenosti. Muž usiluje o zachování sebe sama, svou nezávislost a snaží se nedat najevo své selhání. Žena se na svět dívá jako na jedince v síti interpersonálních vztahů. Dává přednost intimitě, kde je vytvářena spleť přátelských vztahů. Opakem je nezávislost, která je typická spíše pro muže (Tannen, 1995, s. 18).

Rozdíly v komunikaci mužů a žen shrnuje v kapitole *Jak mluví muži a jak mluví ženy* Světlá Čmejková (1996). Diferenciace popisuje na fonetické úrovni, kde zmiňuje intonaci a výšku hlasu. Uvádí, že ženy na rozdíl od mužů užívají intonaci stoupající (tázající), což je projevem zdvořilosti či ochoty podřídit se. Ženy užívají nepřímé řečené akty (*Uklidil bys dnes pokoj?*) místo direktiv (*Uklid' pokoj!*). Z hlediska tématu ženy více hovoří o soukromém životě. Zaměřují se zejména na péči o rodinu, o domácnost a důležité je pro ně citové vnímání okolí, kdežto muži řeší spíše témata veřejné povahy, citů se straní a dávají najevo svou autoritu a samostatnost. Ženy často hovoří o sobě, jejich řeč je plynulejší, pohotovější a užívají adjektiva (*hrozný, děsný, zoufalý*), nebo

zvolání (*Proboha!*). Užívají i častějších souhlasných znamení, přitakání (*hmm*). Muži se přiklání ke slovní zásobě obsahující klení nebo nadávky.

Dle lingvistů zastávají ženy v konverzaci podpůrnou roli, která je doplněna o řadu otázek (*Viš co? Viš, co to bylo?*), jimiž získávají pozornost partnera.

Do stylu konverzace, jakým spolu žena a muž hovoří se promítá také jejich typ a postavení. Čmejrková uvádí, že na základě empirických zjištění lze konstatovat, že nápady a náměty přivádí do konverzace především ženy a na mužích je, zda téma dále rozvinou, nebo ho budou ignorovat (Čmejrková, 1996, 36–38).

Ohledně tvrzení přerušování interakcí mezi mužem a ženou má Čmejrková stejný názor jako sociolingvistka Janet Holmes (1992). Ta ve své studii popisuje, že přerušování konverzace způsobují až v 75 % muži, kteří s touto strategií přicházejí už v raném předškolním věku (Holmes, 1992, s. 311).

7 Vývoj češtiny 1. pol. 20. stol.

Sledované období, 1. polovinu 20. stol. lze označit za období, které bylo za vlády T. G. Masaryka podpořeno státními institucemi a rozvinulo se nejen po stránce administrativní, ale i odborné. Čeština tohoto období (1901–1950) se stala hlavním úředním jazykem Česko–Slovenského státu.

Na českém území se už v roce 1058 dochoval nejstarší soupis demografické povahy, a od té doby docházelo k tvorbě statistik o vývoji počtu obyvatelstva (Srb, 2004, s. 15).

Při sčítání lidu od roku 1921 docházelo na českém území ztrátou politického vlivu německého národa k navyšování obyvatel československé národnosti. Ke své mateřštině se navrátili i ti, kteří se dříve hlásili k německé národní příslušnosti (Srb, 2004, s. 131).

7.1 Německý jazyk jako součást češtiny

Konec 19. století byl ovlivněn stěhováním venkovského obyvatelstva do měst, čímž docházelo ke změně dialektů tradičních na dialekty sociální či interdialekty. I přesto, že němčina měla v Čechách stále své místo, docházelo k poklesu překladů zákonů z němčiny. Snížil se i počet osob, které na stejné úrovni ovládali češtinu s němčinou, a díky tomu došlo ke snížení frekvence germanismů.²

---

² Slovo původem z němčiny, resp. z jejích vývojově ranějších podob, která byla přejata do češtiny a integrovala se do její slovní zásoby, nebo slova původem z jiných jazyků, která se do češtiny dostala prostřednictvím němčiny (Newerkla, 2017, s. 584).

Německá okupace českých zemí, která proběhla v letech 1939–1945, vyvolala v národu pocit nebezpečí natolik, že se zvýšil zájem o mateřštinu ve smyslu zachování symbolu národa (Bláha, 2017, s. 240).

V té době se především ve stylu publicistickém ustálily německou propagandou užívané reálie, lexikální jednotky či frazémy jako například: „*esesák, být totálně nasazen, zglajchšaltovat, být plně vytížen nebo pracovat na plné obrátky*.“ (Dittmann, Uličný, 2013, s. 137–138).

V období protektorátu došlo také k omezení slova vůdce. Nesměla se tak užívat slova, která tento kořen obsahovala. Podle Šlosara se nesmělo užívat slovo strojvůdce, ale mělo být nahrazeno slovem strojvedoucí, aby se nekřížilo se slovem vůdce, na začátku s velkým V, což byl překlad Hitlerova titulu. I přes určitá omezení a nařízení během těchto šesti let se čeština stála mezi lidmi váženějším a národní jazyk nebyl vlivem západní moci nijak značně poznamenán (Šlosar, 1990, s. 86–87).

Období protektorátu se výrazně projevilo i v českém školství. Od 17. listopadu 1939 byly uzavřeny školy vysoké. Střední školy neměly z důvodu zákazu učebnice a nové zatím nebyly povoleny. Osmiletá gymnázia se v letech 1942–1944 potýkala se silnou germanizací, kdy byl německý jazyk týdně vyučován osm hodin oproti čtyřem hodinám jazyka českého (Dittmann, Uličný, 2013, s. 130).

V červenci 1939 vydala vláda jazykové nařízení, které zavádělo bilingvismus v písemnostech mezi hlavními úřady a veřejnými institucemi. Dvojjazyčně (nejdříve němčina) musely být označeny např. i měrné jednotky a proměnou na německé názvy prošla i řada označení veřejných budov, ulic či náměstí. Nové názvy byly po padlých německých vojácích či osob nacistického hnutí a představovaly tak česko-německou reformační tradici (Dittmann, Uličný, 2013, s. 132–133).

7.2 Kodifikace spisovného jazyka a změny s ní spojené

Spisovná čeština je v 1. pol. 20. stol. především znakem kodifikačních příruček. Do popředí se dostává jazykovec Jan Gebauer se svoji slovníkovou příručkou z roku 1902, která byla předchůdcem dnešních Pravidel českého pravopisu. Tato příručka byla v následujících letech několikrát přetištěna. V celém období 1. pol. 20. stol. nedocházelo v příručce z roku 1902 k zásadním změnám. Ty nastaly pouze u slov přejatých, u kterých se dodržovala psaná podoba, která se zároveň propojovala s komunikací a zprostředkovávala snadnější psaní. Jako příklad lze uvést například „*bassin–basén*,

saisona–sezona nebo *thema–téma*“. Některá ze slov přejatých se však po kodifikaci roku 1941 díky protektorátu vracela k původní podobě.

V meziválečném období také docházelo ke změnám v syntaxi. Měnily se některé syntaktické pasivní konstrukce, kdy byla čeština napodobována němčinou.

Pozůstatkem germanizace bylo uplatnění tzv. deiktik³, například: „*naléhaje na svou matku, donutil tuto, aby dům odkázala na svou matku.*“ (Bláha, 2017, s. 241).

Po roce 1918 došlo v určitých oborech k rozvoji terminologie. Spadá sem zejména oblast administrativní, železniční, technická, sportovní či terminologie poštovní a telekomunikační. Za velmi důmyslnou se považovala vojenská terminologie, jejíž součástí byly jak rurismy, tak i multiverbizovaná pojmenování.

Ve značné míře se začaly objevovat i anglicismy, „*např. clinch, nedovolené držení soupeře, hockey.*“ (Bláha, 2017, s. 242).

Ke změnám docházelo i v jazyku oblasti beletrie a poezie. Ten se přibližoval k jazyku mluvenému a nechyběly ani neologismy. Příkladem mohou být výrazy Františka Halase, který užívá „*okazionalismy⁴ jako perutnění, nebo uvzdychánek*“ (Bláha, 2017, s. 242).

Dvacátá léta 20. století byla ve znamení neustálých změn německých slov a především kalků. Některé z nich se nahradit nepodařilo. Zůstaly i některé frazémy jako: např. „*jeden by nevěřil (einer würde es nicht glauben)*“ (Bláha, 2017, s. 242).

Značný vliv na Čechy měl rozvoj médií, jako telefon a později i rozhlas a zvukový film. Právě tento druh médií zapříčinil, že se všeobecně závazná pravidla spisovné češtiny uzpůsobená pro uplatnění ve formě písemné nehodí do komunikace mluvené.

---

³ Deixe je ukazování k jednotlivým komponentům aktuální komunikační situace, resp. kontextu v nejširším smyslu. Takové ukazování se uskutečňuje prostřednictvím specifických ukazovacích výrazů, které nemají pojmový význam (Hirschová, 2017, str. 299).

⁴ Pojmenování, slovo vznikající příležitostně v procesu tvoření textu zpravidla pro jedno konkrétní použití podmíněné textem (např. kolébkoviště 'oblast, kraj, kde se rodí, vzniká něco umělecky cenného', jablkoholik 'milovník jablek').

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OKAZIONALISMUS>

VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Název samotné práce napovídá, že se výzkumná část bude opírat o aspekty soukromé korespondence v 1. pol. 20. stol. Tato část tak bude věnována výzkumu získaného materiálu, ručně psaným dopisům. Zkoumaná hlediska budou uspořádána na základě řazení v teoretické části.

8 Materiálové východisko a metodika práce

Pro splnění hlavního výzkumného cíle bylo užito kvalitativního výzkumu s jeho základním přístupem, kterým je zkoumání dokumentů. Hendl ve svém díle využívá charakteristiku kvalitativního výzkumu metodologa Creswella (1998 in Hendl 2008, s. 48), který ho charakterizuje takto:

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

Výzkumník se dostává do popředí výzkumu a jeho snahou je vytvoření celkového obrazu námětu studie a na základě dat a poznámek přiblížení života zkoumaných osob (Hendl, 2008, s. 50).

Miovský ve svém díle přebírá myšlenku od Plummera, že na analýzu dokumentu může být nahlíženo jako na kvalitativně–interpretativní analýzu zahrnující nejen různé dokumenty, ale do jisté míry i svědectví, která jsou nápomocna při objasnění lidských činností (Miovský, 2006, s. 99).

Z metodologie práce vyplývá, že za dokument zde budou považovány osobní dopisy. Soukromé dopisy, jejichž analýzou se zabývá tato bakalářská práce jsou osobním vlastnictvím rodičů mého manžela, a tak díky tomuto výzkumu, kde se základní metodika práce opírá o analýzy Zdeňky Hladké, mohou závěry či vzorky dopisů posloužit pro potřeby MU Brno nebo ÚČNK. Vzhledem ke stáří korespondence si myslím, že jsou dopisy velmi cenným materiálem a mohou tak být využity i dále.

S rozvojem korpusové lingvistiky ve světě došlo ke vzniku Českého národního korpusu. Snahou bylo obohatit ČNK o další sbírky, čímž mohl přispět Ústav českého jazyka Filosofické fakulty Masarykovy univerzity, kterým byl vytvořen Korpus soukromé korespondence (KSK dopisy), a později doplněn o korpusy další (Hladká, 2005, s. 7). Materiálovým východiskem pro tuto práci je vzorek 118 soukromých, ručně psaných

dopisů z období 1. pol. 20. stol. První dopis je z roku 1942. Poslední dopis byl napsán v roce 1949. Z datování je zřejmé, že korespondence probíhala v období za 2. světové války. Z hlediska časového je nejvíce zastoupen rok 1948 s celkem 50 dopisy.

Na všechny dopisy je nahlíženo jako na dopisy partnerské dvojice, které vznikaly v rozmezí osmi let. Z dopisů je zřejmé, že korespondence probíhala pravidelně, ale dochovala se pouze část dopisů. K dispozici tak máme 91 dopisů, které zaslal pisatel a 27 dopisů, které zaslala pisatelka. Vzhledem k úmrtí obou zúčastněných korespondentů není možné zjistit, případně se doptat na určité nejasnosti z dochované korespondence.

8.1 Cíl práce

Svou epistolární etiketou můžeme korespondenci zařadit k ideálním materiálovým zdrojům nejen pro stylistický výzkum, jak je (nejen) doloženo kompozicí, ale může tak být základem pro sociolingvisticky či pragmaticky orientované výzkumy. I přes dnešní moderní dobu tvoří výzkumy ručně psané korespondence velmi cenný materiál, který můžeme považovat za vhodný k takovému bádání. To je jeden z důvodů, proč jsem si téma soukromé ručně psané korespondence vybrala jako téma své bakalářské práce.

Hlavním cílem bakalářské práce je kvalitativně zhodnotit texty partnerské dvojice z různých úhlů pohledů na dopisy, na které je nahlíženo nejen jako na dobové dokumenty, ale i na textovou projekci komunikace.

Vedle tohoto hlavního cíle je cílem výzkumné části získat odpovědi na další dvě výzkumné otázky:

1. Do jaké míry se v korespondenci objevuje stereotypní styl komunikace?
2. Jakým způsobem se v dopisech odráží období 2. světové války. Má vliv na vztah mezi partnery?

8.2 Způsob realizace a průběh výzkumu

Pro realizaci výzkumu je důležitým krokem vypracování teoretické části, ze které vychází následné výzkumné šetření. Před zahájením výzkumu jsem nejprve požádala o souhlas paní Věru Smékalovou, co by dědičku výzkumného materiálu.

Se získáním souhlasu jsem neměla žádný problém, oslovená souhlasila a materiál pro výzkumné šetření mi tak poskytla. (Příloha A)

Výzkum byl rozdělen do několika fází. Nejprve bylo nutné dopisy porovnat dle data napsání a vzestupně je srovnat. Následovalo očíslování jednotlivých dopisů a rozdělení dle pisatele.

Všech 118 dopisů bylo pečlivě přečteno a ke každému vytvořen podrobný zápis, který zahrnoval údaje o celkové kompozici dopisu, dále oslovovací či závěrečné formule typické pro epistolární styl. Dále jaké jsou komunikační funkce a jim odpovídající zdvořilostní fráze, tedy zda se zde objevuje poděkování či omluva za chyby zahrnující rysy mluvenosti, případně zda se objevují pravopisné chyby nebo se střídá tykání–vykání. V neposlední řadě byly u některých vzorků zjištěny i elementární prostředky pro navazování výpovědí i zajímavé charakteristiky jako texty stýskací, formální či poetické. Veškeré tyto údaje byly přiřazeny ke každému ze zkoumaných korespondenčních textů a ve výzkumném šetření následně kvalitativní analýzou zhodnoceny.

Dopisy, které tvoří výzkumnou část si napsali Mgr. Václav Levinský (učitel) a jeho budoucí žena Věra Veverková (vyučena v katolické škole), v letech 1942–1949. Jejich sňatek se uskutečnil v roce 1947, ale jejich korespondence se tím neukončila. Z hlediska početnosti se dochovalo více dopisů adresovaných Věře. Některé z dopisů lze považovat za prototyp milostného psaní. Jsou to dopisy romantické, doplněné občasnými prvky poezie, psané entuziastickým stylem, vyjadřující vlídný, adorační vztah k adresátce, který je však prostoupen prvky teskné touhy.

9 Kompoziční stereotypy a dopisové formule

Soukromá korespondence, která probíhá mezi dvěma partnery poskytuje oběma komunikantům svobodu slov a místo pro tvořivost jejich myšlenek. Je zde daleko příznačnější subjektivní vyjadřování a je daleko méně nucena dodržovat pravidla pro psaní než korespondence oficiální. Jak bylo již uvedeno v teoretické části, za základní strukturu dopisu je považována: lokalizace a datace, oslovení a pozdrav, úvod dopisu, vlastní obsah dopisu, závěr dopisu, pozdrav a podpis, postskriptum.

9.1 Lokalizace a datace

V dopisech jsou údaje o datu a místě uvedeny především v pravém okraji prvního řádku. Ve většině případů jsou tyto složky uvedeny v pořadí: lokalizace, datace (bez oddělení čárkou). Chybí-li jedna ze složek, jedná se mnohem častěji o lokalizaci. Ve většině případů soukromé korespondence datační údaje převažují nad údaji lokalizačními.

Zdeňka Hladká (2005) ve své analýze naznačila pravděpodobný důvod tohoto jevu: „Menší výskyt lokalizace ve srovnání s datací vychází z reality soukromého dopisu, v němž jde zpravidla o komunikaci partnerů, kteří o svém pobytu mají dostatečné informace“ (s. 37). Toto vysvětlení se zdá být vzhledem k naší soukromé korespondenci příznačné z toho hlediska, že pisatelé mají navzájem o svém pobytu dostatečné informace.

Lokalizační údaj má mnohdy podobu nominativu (*Licomělice, Dubenec*), zřídka se vyskytují podoby předložkového lokálu (*V Praze*).

Nejčastější variantou bylo spojení místa a data / roku bez bližšího určení, kde datum byl uváděn v mnoha varietách, např. *29.12.1943*; *24. VIII. 1943*; *20/8 48.*; $\frac{17.4}{43}$. Častější formou je datace doplněna o konkrétnější údaj – den, část dne, měsíc: *Jaro 1943*; *Odpoledne 18. května 1946*; *Licomělice 29. X. 43.*; *9. ledna 1945 večer*; *Nedělička 15.srpna 1948*; *Licomělice 20/8 42.*; *V Dubenci, 4. hod. odpoledne dne 3. prosince 1945*; *V pátek ráno, 16. července 48.*; *1.IX. navečer*; *Licomělice 16/ VIII 1942...* Oba pisatelé také často v textu užívají označení datace typu „*28 t. m.*“, kde zkratku *t. m.* lze označit za téhož či tohoto měsíce.

Ve výjimečných komunikátech se časové přiblížení objevuje v úvodní formulaci ihned za oslovením a stává se tak součástí líčení příběhu pisatele. Např.: *Milánečku*

malinký, je nedělička; Má nejmilejší, zlatá, nejdražší holčičko, píám Ti v době, kdy Ty asi, ba určitě, spinkáš.

Vyskytují se zde také výraznější aktualizace, a to zejména ze strany pisatele jako: *Půlnoc v ředitelně v Heřm. Městci z 2. na 3.4. 1944; O.T. Pardubice II – ^S/20–15. XI. 1944; Po svém příjezdu z Chrudimě ...; 19. července – 2hodiny v noci, 1. Máj 1944 ve 22,30hod.; Ve 2 hodiny v noci dne 1. září 1948.*

9.2 Úvodní a závěrové formule

V soukromé korespondenci jsou tyto kompoziční části považovány za části obligatorní. Hladká (2005) uvádí, že nejčastěji užívanými formulami, které se objevují samostatně nebo i v kombinaci jsou poděkování za dopis, za fotografii, nebo za krásně strávený čas při posledním setkání. *„Děkuji Ti za ty krásné dny, které jsem s Tebou prožil, za ty tvé dosavadní dopisy, které byly mou vzpruhou. Těším se na Tvůj příští dopis a báseň. Se stálými vzpomínkami a pozdravy, Věna.“*

Jako druhá nejčastější složka dopisu je uváděna omluva za opožděně napsaný dopis, omluva za chyby v dopisu nebo omluva bez důvodu *„Milá Věro, nezlob se na mne, že tak dlouho nedávám o sobě vědět.“*, *„Odpust, ani včera jsem se k písání nedostala.“*, *„Milovaný Venánku, víš, já jsem něco provedla, zač se Ti musím nejdřív omluvit.“* Dále pozdravení, otázka na předešlý dopis, příp. reakce, provinění, blahopřání: *„Věro, úvodem srdečný dík za poslední dopis a blahopřání.“*, vzpomínka, nebo úvod jako: *„Po delší době jsem se rozhodl(a) napsat/ nudím se, tak ti píšu.“*, *„Věro, skutečně se stydím při pomyšlení, co asi říkáš, že Ti nepíšeš. Úmysl byl veliký, snaha těž, ale čas ne. Předně srdečný pozdrav a dík za velmi pěkné psaníčko.“*

Do úvodní části také patří velmi časté uvedení do situace a dění kolem pisatele. Jak Hladká (2005) uvádí, někdy bývají ihned po pozdravu zmíněny emotivní odpovědi na nějaké jednání adresáta nebo v korespondenci starší generace je časté užívání dopisových formulí jako: *„Předem mého dopisu přijmi srdečný pozdrav a stálou vzpomínku.“*

Se všemi formulami se setkáváme v naší výzkumné korespondenci. Emotivní reakce na neuskutečnění příjezdu adresátky: *„Věro, proč jsi nepřijela? Nestalo se Ti něco? Nejsi snad nemocná?“*

V jednom z dopisů adresátce je v úvodní části užito cizojazyčného prvku. *„Chtěl bych k Tobě pronést slova ohnivá, ale již starí Řekové říkali „Mluvití stříbro – mlčeti*

zlato“ . Proto nebudu mluvit, ale ve formě řeči ušlechtilé Ti vzdávám „besten Dank“ za báseň Tvou mně věnovanou. ...“

Dochází také k častému zařazení cizojazyčných frází namísto českých dopisových formulí. Pisatel se tak užitím fráze „besten Dank“, v překladu „děkuji mnohokrát“ nejspíše snaží vymanit ze stereotypních epistolárních formulí a narušit dopis touto užitou aktualizací. Stejně tak, když pisatel užívá cizojazyčného rozloučení: „Ciao!“ Nejspíše nebyl člověkem znalým onoho jazyka, jde tak pouze o užití čistě cizího prvku. V závěrových formulích se objevují i znaky výrazů zvukových, konkrétně rýmování: „*A uhodili na zvonec a pohádky je konec. Tvůj Věna.*“, nebo obecně známých frází: „*Mnoho pozdravů a vzpomínek, jakož i „pac a pusu bez rámusu“ zasílá Věna.*“ Za zmínku stojí i tzv. „psaní o psaní“: „*Věro, skutečně se stydím při pomyšlení, co asi říkáš, že Ti nepíše. Úmysl byl veliký, snaha též, ale čas ne. Předně srdečný pozdrav a dík za velmi pěkné psaníčko.*“

Při porovnání úvodních a závěrových formulí z let před sňatkem a po sňatku, tak v korespondenci po sňatku (11. 01. 1947) je užito velkého výskytu adorací a deminutiv. „*Miliony pusinek mojí drahé holčičce a maličké Věrušince posílá Věrulánek.*“, „*Moc pozdravů a miliony pusinek na celé tělíčko své Věrulince hodné, milé, krásné a jediné posílá jen její nejvěrnější Venánek.*“

Do úvodních formulí (po sňatku) zahrnuje často poetický, adorační až zbožňující vztah k adresátce: „*Moje krásná, vzdálená, milá, hodná Věrunko, moje Jarmilko z Máchova Máje, sedící za krásné červnové noci při měsíčku na lodičce, houpající se na vlnkách kouzelného jezera osvětleného barevných ohňostrojem, přerušovaného melodiemi kytar a zpěvu a poslouchající slova lásky od svého Venánka–Ty moje panenka.*“

V závěrových formulích se pisatel opakovaně dožaduje častějších zpráv od adresátky.

9.3 Oslovení

Funkce oslovení záleží především na sociálním vztahu pisatele a adresáta, váže se dohromady s pozdravy a kontaktními formulími. V případě určité komunikační situace se způsoby oslovení mění v závislosti na tématu, připravenosti nebo komunikačního cíle (Nekula, 2010, s. 240).

„*Obecně platí, že u oslovení je přímá úměra mezi sociální distancí mezi komunikanty a formálností oslovení...*“ (Hirschová, 2006, s. 177).

Ve zkoumaných korespondenčních listech pisatelé užívají nejčastěji jednoslovného oslovení křestním jménem bez přívlastku: „*Věro*“. Děje se tak především zpočátku, kdy byla jejich korespondence na počátku seznámení. S větší četností dopisů přibývají oslovení typu různých hypokoristik nebo vzájemných přezdivek, např.: „*Véno*“, „*Venánku*“, „*Vašíčku*“, „*Milánku*“, „*Věrulánku*“. Některé z přezdívek nejsou jen náhodná pojmenování, ale přibližují charakteristiku adresátky. Oslovením „*vokáčku činanej*“ si pisatel připomíná krásné, modré oči partnerky, které v korespondenci často uvádí. „*Svatojánská muško! Svítla's toho večera pro mne nejjasněji. Vedla's mně po pěšině štěstí. Růže řeknou víc, než slůvkem dá se říci – zpívám celý den...*“ Pisatel hledá podobnost mezi světlem a partnerkou, čímž nachází originální oslovení. Jedná se tak o projev s poetickými rysy a pisatel tak popisuje skutečnost jiným způsobem.

Postupným poznáváním partnerů se oslovení proměňuje do podoby doplněné o jeden nebo vícero přívlastků nejen k různým podobám křestních jmen, ale i ke jménům reflektující pisatelův/pisatelčin vztah k adresátce/adresátovi. Nejčastější přívlastek je uváděn: „*Milý/á*“ nebo „*Můj/Moje*“. Pisatel adresátku oslovuje např.: „*Můj klenote*“, „*Milá Věruško*“. Oslovení „*Můj klenote*“ může být dle tematické výstavby chápáno, jako že je mu adresátka vzdálena, je pro něj něčím výjimečným, něčím, co on musel vydobýt.

Adresátka oslovuje pisatele: „*Znejmilejší Venánku*“, „*Milý, nejdražší, nejsladší Venánku*“, „*Můj broučínku*“, „*Milánečku nejmilejší*“.

Někdy je adresátka nazývána jinými jmény, než jsou její vlastní: „*Moje milá Maryško*“, „*Jituško, Maryško* nebo „*Jenuško*“, dále „*Panenko milá*“, „*Milá ženuško*“.

S přibývajícími lety dopisování lze z oslovení rozpoznat vztah pisatele k adresátce a naopak, či samotnou charakteristiku odesílatele. Často se také oslovují jednoslovnými názvy: Pisatel: „*Panenko*“, „*Miláčku*“. Stejně jako pisatel výše oslovuje adresátku můj klenote, ona (bylo ale zaznamenáno, že i on) zde užívá oslovení „*Smaragde*“. Je možné, že on tato oslovení započal užívat jako první a pisatelka ho též jen následuje a chce se mu vyrovnat. Dále také „*Hošíčku*“.

Pisatel také využívá různé typy jmenných deminutiv „*Věrunko*“, nebo sekundárních deminutiv „*Věrulinko*“. Využívá také lexikální vyjádření zdvojnásobení: „*moje nejmilejší Věruško*“. Touto specifikací nám pisatel představuje charakteristiku adresátky a jejich vzájemný vztah. Zdrobněliny na čtenáře působí emocionálně pozitivním dojmem a vyzdvihují tak explicitnost vztahu pisatelů (Hirschová, 2006, s. 182).

Tím, že pisatelé používají nejrůznější formy přezdivek a zdobnělin se zbavují předsudku stereotypu. Pisatel je nucen nad partnerem smýšlet a hledat další možnosti, jak adresáta oslovit, jak mu sdělit zprávu originálním stylem, nebo jak ho jen potěšit a ozvláštnit jím psaný dopis.

Mezi značně výrazná oslovení adresátky uvádím: „*Má drahá, nejdražší, nejmilejší, nejspanilejší, nejkrásnější Věrunko, můj andílku, bělostný, má holuběnko tichá, má jediná, věrná manželko, má krásná paní, má roztomilá ženuško.*“ nebo „*Moje krásná, vzdálená, kouzelná vílo, nejdražší Věrunko.*“ či „*Můj drahý, zlatý broučáčku, má ženuško.*“

9.4 Vlastní náplň ručně psaných dopisů

Ve vlastním sdělení dopisu se do popředí dostává funkce kontaktní před funkcí sdělovací. V této části dopisu se nejčastěji objevují spontánně navozená témata, která jsou řazena dle myšlenkového proudu pisatele. Mezi nejčastější témata, která se v soukromých dopisech objevují patří to, co pisatel či jeho rodina dělá, jeho zájmy, vzdělávání, objevují se témata na otázky zdraví či nemoci nebo témata akcí, kterých se pisatel účastnil. Mezi neobvyklé, ale časté patří korespondence z ciziny, vojny, tábora, nebo pozvání na nějakou událost (Hladká, 2005, s. 40).

9.4.1 Vyznání citů

V případě korespondence dvou partnerů se vyskytuje časté vyznání emocí, lásky a vyznání typu „Mám (Tě) rád“. Takové vyznání je velmi osobním typem sdělení, avšak každé z nich může být originálním. Oba pisatelé při psaní smýšlejí o tom druhém a snaží se do dopisu vystihnout co nejpřesněji své city a prožitky.

Přiznám se Ti: měl jsem Tě velmi rád. Chtěl bych vykřiknout: „Nyní Tě mám rád tisíckrát víc!“ Chci Ti psát vše, co se ve mně odehrává od začátku „své velké lásky“. Druhý týden při kurse v Hradci jsi se mne začala líbit, nic více. Snažil jsem se, abych si s Tebou promluvil. Hledal jsem příčinu... Tvá upřímnost, s jakou jsi se mnou mluvila, ta melodie Tvého hlasu, Tvůj čistý smích, Tvé modré oči, Tvé vlasy, Tvá postava, Ty celá – vše mi učarovalo, vše se mi zalíbilo, vše jsem si zamiloval...“ nebo „*Prosím proto pěkně, dušinko, čítej i na tomto papírku slova lásky od svého Venánka. Víš, on Tě má moc a moc rád a nevydržel by to, aby svému miláčkovu nenapísal.*“

Stejně tak, jako se objevují zdobněliny v oslovení, jsou součástí i samotné náplně dopisu. Hirschová (2006) uvádí, že zdobněliny užívají nejčastěji ženy v komunikátu s jinými ženami nebo dětmi. Deminutiva v pisatelčině dopise působí emocionálně pozitivním dojmem, a též užívá i deminutiva sekundární: *„Vzpomínám, jak trávíš neděličku, jestli si také na mne vzpomeneš a píšeš-li mi psaníčko. Tolik se už na něj těším! Neplakej, Tvůj Věrušánek příští neděličku bude u Tebe, bude se dívat jen a jen na Tebe, bude žuchlat a bude mít rád...“*

Pisatelka neustále partnera ujišťuje o její lásce a věrnosti k němu. *„Neboj, Venánku, nikdy nedopustím, aby z mé strany padl stín do našeho manželství. Nechci a ani nemohu, protože mám tak hodného, milého, pozorného a milujícího manžela. Ať si jiní žijí, jak je jim libo a jak jim to vyhovuje, no ne? Ani nevíš, jak jsem šťastna, že Ty jsi tak pevného, zdravého charakteru. Tolik Ti věřím, tolik Tě miluji a tolik si Tě vážím.“*

9.4.2 Období protektorátu Čechy a Morava

Podepsáním Mnichovské smlouvy došlo k zabrání pohraničí, které se tak stalo součástí Říše. Spolu s tím Německo ovládlo i část českého průmyslu jelikož „Sudety“ byly považovány za nejvíce industrializovanou oblast Evropy. Po vzniku protektorátu Čechy a Morava začalo Německo využívat průmyslová odvětví země. Byly určeny podniky, které Německo považovalo za důležité. Jedním z takových míst byla v Chrudimi tzv. Wiesnerova dílna, později továrna zaměřující se na zámečnické práce, poté na zemědělské stroje fungující už od r. 1853. Firma byla r. 1937 vybrána jako podnik sloužící na pomoc obraně státu. Od roku 1934 pokračovala již dřívější výroba náústnic na granáty, ocelových přileb a varnic. Změnou byl pouze zákazník, kterým byla Říše (Blehová, 2017, s. 48–50).

František Wiesner ve vzpomínkovém článku uvádí, že během druhé světové války zachránil spoustu lidí před nasazením v říši tím, že jim dal práci v továrně. To lze doložit pouze doklady o tom, že od r. 1939 počet zaměstnanců prudce rostl. V roce 1943 byl do této továrny také přidělen náš pisatel.

„A tak mi úřad práce přidělil místo v továrně Wiesner v Chrudimi, kde budu přeškolen na výrobu válečného materiálu. Ale ani teď jsem si nedal pokoje, poněvadž jsem slyšel, zapracované síly posílají do Říše. No a na doporučení tří významných osobností jsem se rozjel do Hlinska zum Bezirksbeauftragten des Kuratoriums für die Jugenderziehung in Böhmen und Mähren. Velmi pěkně mě přijal, a co více: již mne

očekával. Sepsal se mnou přihlášku, a ještě jednu přihlášku do výcvikového tábora (Schulnugslager) pro instruktory Kuratoria, pravděpodobně do Čeperky.“, dále:

„Nyní bych Ti chtěl napsati něco o mé nynější práci. Wiesnerova továrna je rozlehlý podnik na okraji Chrudimě. Já jsem prozatím přidělen pro oddělení „kovárna“. Ještě jsem ale kladivo v ruce neměl. U mistra mám dobré oko, takže pracuji stále s 3 kamarády v zahradě na okrašlovacích pracích. Ke každému oddělení patří totiž zahrada. A jak jsi snad již slyšela, patří k Wiesnerově továrně též četné skleníky, zvané „leguma“, jediné toho druhu v Protektorátě, kde již o Vánocích dozrávají okurky, fíky, ananas, rajská jablíčka, apod.“

Již výše se pisatel zmiňuje o Schulnugslager neboli školním táboře a Kuratoriu, které je oficiálním názvem Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Úkolem této organizace činné od roku 1943 byla výchova české mládeže ve věku 10–18 let pod vlivem nacionálně–socialistického smýšlení. Tato mimoškolní organizace byla zaměřena především na sportovní, tělesné, duchovní, ale i vzdělávací akce. Inspiračním modelem této organizace byla především organizace Hitlerjugend⁵ (Šustrová, 2009, s. 70–71).

Pisatel nám tak korespondencí přibližuje jeho záměry, a také dále informuje o práci v továrně.

„Do Kuratoria jsem ještě nejel, zdržel jsem se vyplňováním dotazníku a podobných věcí. Před týdnem jsem opět obdržel dopis od Kuratoria, že jsem vybrán pro 14denní tábor a v nejbližší době že budu povolán. Také už nejsem „kovářem.“ Byl jsem přeložen do válečné lisovny. Počkej, až Ti budu vyprávět! Říkají mi nyní „granátník“. Ale již jsem se též 2 dni přeškoloval na soustružníka a zámečníka v učňovské škole. V lisovně kontroluji granáty, případně je vozím k soustruhu.“

V roce 1938 vznikla v celé Evropě státní polovojenská organizace jejímž úkolem byla realizace veřejných prací. Její název byla Organizace Todt (OT) po dr. Fritzu Todtovi. Příslušníci této organizace byli oblečeni do hnědých uniforem a jejich prací bylo především účastnit se na výstavbě silnic a opevnění. Uvádí se, že dobrovolným i nuceným nábořem bylo do této organizace získáno několik set tisíc mladých lidí po celé Evropě (Válka, 2003). Do této organizace byl povolán i náš pisatel. Zmiňuje se tak o ní v dopise z roku 1944: *„Tento měsíc jsem žil ve znamení totálního nasazení.*

---

⁵ Hitlerjugend (Hitlerova mládež) byla organizace fungující od roku 1922 do roku 1945 určena chlapcům od 14 do 18 let bez rozdílu na společenské postavení nebo povolání. Organizace zaměřovala svůj cíl na výchovu těchto chlapců v idejích nacisticky smýšlejícího Německa. (Ralph-Lewis, 2001, s. 7–11)

Jen ruch a shon, a nechybělo mnoho a šel bych býval „totat“. Dostal jsem předvolání na známý úřad. A tam mi to jasně napsali: Organizace Todt, Hradec Králové“. V jiném dopisu popisuje své pocity v této organizaci: „Jsem totiž velmi citliv, přestože jsem OT–Mann 2991 aus Eisen und Stahl. Prý! Ovšem moje svaly byly tvrdé, ale tvrdšími se nestaly. Rok 1942–1944. Co se zatím odehrálo věci!“

Rok 1945 byl rokem kdy skončila 2. světová válka. Ta byla také obdobím, kdy docházelo k rozkvětu partyzánských jednotek. O této tématice píše také náš pisatel 9. ledna 1945: *„Poněkud proto, poněvadž až sem pronikla válečná vlna, a to ve formě partysánů.“*, dále viz. Stylizace prostředí.

Síla německých vojsk sílila a s ní i obavy o budoucnost. V únoru roku 1945 píše: *„Do konce války se již asi neuvidíme. Nesmíme se totiž vzdálit ze svého místa. Jsem zde zcela sám, a tak jsem připoután. Hlavně však, abychom šťastně přežili příští těžké dny. A po válce, na to raději ještě nemyslet. Zde v okolí je mnoho vojska. V naší obci ještě nejsou, poněvadž nejsme kultivováni (kultivátory sice máme, ale elektřinu zavedenou ještě ne)“*

Začátkem roku 1945 postupovali do protektorátu a do Sudet civilní uprchlíci neboli etničtí Němci. Říkalo se jim také „národní hosté“ a žili v oblastech, které ohrožovala Rudá armáda. Při jejím postupu se evakovali celé kolony německých uprchlíků z německého území a byli umístěny nejen do škol, hostinců, sokoloven, ale i do soukromých bytů a domů rodin. Pisatel v dopise z března 1945 uvádí právě onu zkušenost (Hloubkaři, 2008): *„Poslyš Věro, dali nám sem též spoustu vystěhovalců, tj. „národních hostů“. Všecky volné místnosti zabrali. My jsme musili uvolnit 2 světnice. Byly to ty, co jsem měl připraveny pro Vás. Nebylo dovolání. Porad' mi, jak to nyní provést? Budete se musit stěhovat? Napiš mi, jaká je u Vás situace; já bych se dle toho dále řídil“*, dále viz (Příloha B).

V dubnu 1945 už popisuje konkrétní osazenstvo, které jim bylo do domu přiděleno. *„Stále nové a nové zprávy. Budete se stěhovat? Zde již lidé kopou jámy, do kterých se chtějí skrýti. V odpoledních hodinách, navečer, v noci a brzy ráno jsou již slyšeti rány z fronty. U nás jsou 4 Němci: matka (78 let), syn, 2 dcery–přes 40 let.“*

25. května 1945 se pisatel již rozepisuje o osvobozené vlasti a situaci v kraji.

„Němci naší obci ustupovali a strašně nám zřídili silnici. Nyní se opravuje. Měli jsme zde i velkou posádku Rusů. Přes 100 velikých aut. Také zde byli partysáni, kteří vyčišťovali lesy od zbytků německé armády. U nás spali dva.“ (Příloha C)

10 Úprava korespondence

Vlastní náplň korespondence není to jediné, čeho si čtenář povšimne. Nedílnou součástí dopisu, která může čtenářovo vnímání ovlivnit je nepochybně nejen úprava vnější estetiky, ale i grafická podoba. K mimojazykovým prostředkům tak řadíme nejen organizaci textu, do které spadá například úprava členění textu (horizontální a vertikální), ale i ukazatele, díky nimž si dokážeme přiblížit pisatele. Z jeho stylizace tak můžeme rozpoznat, zda mu na adresátovi záleží natolik, aby měl dopis jistou úpravu a formu. V tomto ohledu se zde může promítnout i pisatelovo vzdělání.

Dále sem řadíme vztah pisatele k adresátovi, případně podmínek, za jakých dopis vznikl. Dopis mohl být předem pečlivě předepsán, než byl adresátovi napsán na čisto, nebo naopak mohl být napsán nepřipraveně a ve spěchu.

Celý soubor dochované korespondence je napsán ručně na dopisních papírech. Ty jsou užity ve dvou barevných varietách, a to modré a žluté. Ke každému dopisu náleží obálka stejné barvy. Pisatel v korespondenci propojuje dopisní papír s popisem adresátky: „*Tvá upřímnost, s jakou jsi se mnou mluvila... Tvé modré oči (jejichž barvy užívám v dopisním papíře), Ty celá–vše mi učarovalo.*“ Tvrzení tak může značit, že při psaní na adresátku myslí, má ji v živé paměti, popisuje ji a pro ozvláštňení a zajímavost přidává toto přirovnání.

Každý z dopisů je originálem nejen proto, že každý je napsán o něčem jiném, ale i z hlediska uspořádání. Objevují se dopisy psané vertikálně, horizontálně, ale i kombinace obou těchto forem. Setkáváme se s korespondencí, která byla řádně zakončena rozloučením, ale poté byl dopsán vertikálně dodatek o několika větách. Z dopisu je zřejmé, že se pisatel tuto informaci dozvěděl později po řádném rozloučení. (Příloha B)

Při rozborech korespondence lze rozpoznat, který z pisatelů měl psaní v oblibě, a který nikoliv. Dopisy adresované adresátce jsou velmi pečlivé, věcné, text je často zhuštěn, aby dopisní papír obsahoval co nejvíce informací. Text pisatel člení na odstavce, používá interpunkci, uvozovky a korespondence z jeho strany je velmi častá. Dopisy píše na formát A4, ale i A5 a používá jak horizontální psaní textu, tak i vertikální. Dopisy vkládá do obálek nadepsaných jménem adresátky, pod nímž se někdy objevuje dodatek např. „*úřednice MNV*“ nebo v pozdější korespondenci „*choť odborného učitele*“

Dopisy adresované pisateli nejsou tak obsáhlé. Z pohledového hlediska je text zbytečně roztažen na celý formát papíru a na čtenáře to působí tak, jako by pisatelka neměla dopisování v oblibě, a chtěla tak mít dopis rychle za sebou. O tom svědčí i věta, kterou pisatel po pisatelce opakuje: „*Souhlasím s Tebou ve věci, abychom netýrali poštu telegramy. Ale jednou se na ni přece vrhneme...*“. Často píše na malý formát dopisního papíru. Písmo není tak úhledné, ale stejně jako pisatel, i ona užívá horizontálního i vertikálního stylu psaní.

Oba pisatelé až na výjimky píší plnicím perem, kde na některých z nich jsou vyražené monogramy pisatelů. Zajímavostí tak může být dopis z roku 1948, kdy pisatelka píše již už manželovi, ale píše na dopisní papír s monogramem za svobodna, který je ale z části přeškrtnut a přepsán. (Příloha D) V psané formě komunikace je čtenář ochuzen o mimické pohyby, díky kterým je tak ochuzen o detekci emocí.

V dopisech zejména od pisatelky se objevují reflexe toho, že je porušována norma předpokládané kvality rukopisu: „*Promiň mi, dělám-li chyby, ať pravopisné, ať smyslové či slohové – snažím se vylíčit co nejvěrněji svůj duševní stav.*“; „*Ted' už podle tohohle bezpečně poznáváš, jak už mi je potřebí té postele, protože píšou opravdu samé nesmysly. A to písmo! Promiň mi, Véno, třebaš se ještě někdy psát naučím.*“

Čtenář disponuje určitými neverbálními prostředky, které na něj mohou mít vliv a navedou ho ke správnému pisatelovu záměru. Někdy ale není snadné vylíčit danou skutečnost slovy a nemusí k tomu dopomoci ani paralingvistické či extralingvistické znaky. Někdy je korespondence doplněna o grafické zobrazení. V našem výzkumném materiálu se tak děje pouze dvakrát, a to, když pisatel popisuje adresátce cestu za ním a připojuje tužkou vykreslenou mapu. (Příloha E) V jiném dopise se nedochovalo, komu měl být dopis určen, ale příloha dopisu je vykreslena po obou stranách dopisního papíru. (Příloha F)

11 Sociolingvistická analýza korespondence

11.1 Funkce dopisu

Dopisy obsahují různé funkce v závislosti na tom, čeho chtějí pisatelé docílit. Zde se jedná o korespondenci partnerskou, do které se promítají vyjádření citová, pocity stesku a odloučení. Většina dopisů tak obsahuje zejména jednu hlavní funkci, kterou je vytváření a pěstování vztahu.

Fatická funkce

V korespondenci mezi dvěma partnery se objevují motivy charakterizující sounáležitost obou komunikantů, jako je pocit, že na sebe navzájem myslí nebo ujištění, že mezi nimi nebude přerušen kontakt. „*Ani nevíš, jak jsem nedočkavý na Tvou zprávu. Napiš!*“

Tyto motivy se užívají především v takové korespondenci, kdy pisatelé nejsou v bližším kontaktu i přesto, že by rádi. Důležitým aspektem mezi pisateli je tak hlavně udržení a podpoření kontaktu, ujištění, že je vše tak, jak má být a že se jejich vztah nezměnil.

„*Předně prosím, odpusť mi, že Tě zítra opustím a na ty Velichovky nepřijdu. Slibuji, že Ti to víc vynahradím. Víš co, budeš-li míti teď některý den navečer čas a hlavně chuť, můžeš k nám zavítat a já Ti budu o všem referovat, ano?*“

I když nemohou být fyzicky spolu, zůstanou v kontaktu alespoň prostřednictvím dopisu.

Pro fatickou funkci komunikace jsou příznačné zejména vztahy mezi komunikanty. Uplatňují se zdvořilostní formule jako oslovení, poděkování nebo rozloučení, ale i mnohé výrazové prostředky na udržení komunikace, které naznačují zpětnou vazbu (např. *víš, vid', počkej*). „*Čekal jsem dnes psaníčko od své Věrulinky, ale nepřišlo. Ona asi v neděli musela pracovat, vid'. Neboj, já se ale nezlobím, až bude můj milánek moci, on mi napíše hezké psaníčko, vid'?*“

Poděkování za příchozí dopis je nejen znakem slušného vychování, ale dokazuje, že korespondence je mezi pisateli důležitá a pochválením či hezkým vyjádřením na dopis pisatel zvyšuje naději k napsání dopisu dalšího. „*Děkuji Ti za Tvůj roztomilý dopis. Četl jsem jej několikrát, a stále se mi více líbí.*“, „*Přijmi dík za milý dopis! Byl takový, jaký jsem si přál.*“ Pisatel tím tak zastíněně vyzývá adresáta k odpovědi čímž ho motivuje a zprostředkovává tak rozvoj vztahu. „*Budu se moc těšit na tvůj příští dopis. Piš mi, Věro piš, neboť psaníčko, třeba bylo krátké nejkrásnější je mi odměněno!*“

I přes vzdálenost, kterou partneři překonávají, může být jejich korespondence určitým uspokojením, že jejich láska trvá, blíží se jejich setkání a vzpomínají na sebe. „*Pusinečko moje zlatá, zdravíme Tě všichni, já Ti posílám samé pusinky a nemohu se dočkat našeho shledání.*“

Někdy může být dopis jakýmsi uklidněním, že se např. po osobním shledání a rozloučení nic nestalo, že v pořádku dorazil domů. „*Ani nevíš, jak těžký kámen*

mi spadl ze srdce. Tápal jsem stále v nejistotách, co se s Tebou děje, nyní je zase vše v pořádku.“

Pokud by si pisatelé taková slova nepsali a neujišťovali se, že je vše v pořádku, mohlo by následovat znepokojení, které by vedlo k oslabení jejich vztahu.

Estetická funkce

Dopis jako sdělení psané formy lze v některých situacích také označit jako literární dílo. Pisatelé se nejednou zmiňují o tom, jak vystihnout, co prožívají, a co cítí.

„Přiznávám se Ti: měl jsem Tě velmi rád. Chtěl bych vykřiknout: „Nyní Tě mám rád tisíckrát víc! Jak jen Ti napsat, co pro mě znamená. Chci Ti psát vše, co ve mně odehrávalo od začátku „své velké lásky.“

Pisatelé se v dopisech snaží zachytit prožitky, které vyjadřují básnickou řečí, která odvrátí pozornost čtenáře od obsahu dopisu a zaměří se na formu, jakou je napsán. Takový dopis tak působí více skutečně. Někdy se pisatel zmiňuje o událostech i slovech, které v dopise nebyly nikdy zmíněny, ale byly řečeny v osobním rozhovoru obou partnerů. *„Věro, vzpomínám... Jak jsem Vám vděčný za Vaše přátelství! Vidím Vás stále, jak kynete na pozdrav tam u nádraží, tak krásnou, tak milou ...“*, *„Doufám, že při našem dalším shledání Tě poznám. Případně použijeme našeho smluveného poznávacího znamení, ano? Program si pak již sestavíme.“*, *„Končím, ale v duchu píší ještě to, co se jen šeptá... Slyšíš mne a rozumíš?“* Dopis tím tak získává na záhadnosti a nutí čtenáře zamýšlet se a upoutat pozornost.

Pisatel při psaní často implementuje estetickou tvorbu. *„Všechny mé myšlenky bloudí v tom krásném a dobrém kraji, kde řeka čaruje, kde roste smuteční vrba, kde se vinula polní cesta, ochotná dopřát klidu každému, kdo na ní stane, kde lavička za tichých měsíčních večerů kývá a láká k posezení, kde moje nejkrásnější Věruška hezky se usmívá, a tak se pěkně se dívá...“* I přesto, že pisatel není žádným básníkem, snaží se popisovat partnerku a přiblížit si ji tak v době osamění. Estetická funkce nemá za úkol jen zapůsobit na prožitek adresovaného, ale vyjádřit i prožitkový aspekt vědomí, který lze málokdy slovy popsat. *„Byla jsi tak krásná, ba krásnější než krásná. Byla jsi hvězdou, jež svítila všem za onoho xx čarovného večera. Ty svatojánská muško, svítilas toho večera pro mne nejjasněji. Vedla's mne po pěšině štěstí. Růže řeknou víc, než slůvkem dá se říci – zpívám celý den...Neviděl jsem, neslyšel jsem, nemluvil jsem, vzpomínal jen, byl s Tebou, hrál s Tebou...Proč to štěstí tak krátké, proč prcháš?“*

Ač svými kolegy rušen a obtěžován všetečnými otázkami, mé zraky stále tonou v křišťálové studánce, z níž na mne hledí Tvá modrá očka. Jak blahé bylo noční ticho, které mne nerušilo a neodvádělo od Tebe! Cestou vinul jsem věnce vavřínů a v duchu kladl pod Tvou hlavičku, která, ač onoho večera přemožena dojmy, oslnila přece každého a dosáhla úspěchu nevídaného. Dojel jsem, hleděl v oči Tvé, usmíval se, kynul Ti kynul naposled a pak odešel do říše snů. Kráčím s Tebou, s Tebou, stále vpřed, hledím na Tebe, Ty na mne. Ach, zase to kalné ráno, pondělní ráno, ale přece tak krásné...“

Persvazivní funkce

Touto funkcí se rozumí to, jakým stylem pisatel působí na adresáta. Persvaze je určitý typ působení na druhého. Dotýká se jak oblasti kognitivní, motivační, ale dochází i k určitému typu přesvědčování komunikačního partnera.

Pisatel v dopisech často píše o svých zájmech a pracovních dovednostech. Charakterizuje se jako člověk časově vytížený a snaží se tak partnerku přimět též k obdobným činnostem či zájmům. *„Piš mi Věro, piš mi o všem, co děláš. Napiš mi o svém nazírání na život. Já též Tě budu informovat o všem, čím procházím.“* Ne vždy ale působí jako člověk počestný. Někdy také dokazuje, že i on umí porušit pravidla a není pouze za slušného: *„Ale nemysli si, můj zlatý miláčku, že jsem na Tebe zapomněl. Já jsem pracoval o to, abych Ti dnes přijel, překvapil Tě i přes zákaz všech výhod, tj. propustek. Od středy večer to sháním. Běhám od raportu k raportu, prosím, odůvodňuji, vysvětluji, lžu ...ale všechno marně. Tak jsem se rozhodl, že pojedu na černo, odjezd dnes v 16 hod. nebo zítra v 9 hod.“*

Při této funkci je užito různých typů argumentů, ale i řečnických figur. Pisatel může komunikačního partnera ovlivňovat o nějakém názoru či tvrzení. A to jako po stránce negativní i pozitivní. Partneri se mohou v dopisech zmiňovat např. o tom, co se jim líbí, chválit partnera či jejich vztah a dávat tím tak zpětnou vazbu. Taková tvrzení jsou důležitá a motivační. *„Kdybyste tušila, jak já přemýšlím o Vašem dopise. Shledal jsem, že doposud smýšlíme a chováme se stejně. Mohu připojit „a cítíme“? Cítíte-li, co prožívám, jistě mi porozumíte. „Vše je marnost“, báseň, kterou jste mi věnovala. Mně, ano, jen mně!“*

K ovlivňování může docházet i nepřímo např. tak, že stále zmiňují stejné téma. Pisatel se stále navrácí k tématu vzdělání a školy. Svěřuje se, se svými povinnostmi

i starostmi. „*Asi před 4 dny jsem byl volán k okr. školnímu inspektorovi, který mi říkal, zda bych přijal místo v Heřm. Městci. Bylo by to pravděpodobně na dívčí škole. Měl bych to zde lepší co se týká vyučování, ale cesty jsou daleké: 6 km jedna cesta...*“

K tomu se váže i jeho stylizace do pilného člověka. Na pisatelku Věru toto téma zapůsobilo tak, že dává zpětnou vazbu formou podpory, příp. poskytnutím pomůcek, o které ji pisatel žádá. Pisatel Věna tak docílil částečného zájmu o povinnostech a podpory z pisatelčiny strany. „*Díky, že jsi mi držela palec a za barvy!*“

Pisatel se jí také snaží udržovat v sebevzdělávání tím, že jí klade otázky, aby byla nucena na ně odpovídat. „*Těším se, že mne poučíš co se týká tématu „Abeceda štěstí v lásce, v manželství a ve všem.“ Potřebuji to jako soli. No, řekni, není-liž pravda? (zvláště co se týká prvního bodu). Také v duchu s Tebou prožívám tvé nadšení pro dramatické umění. Plně Ti tvé počínání schvaluji. Napiš mi, jak pokračujete!*“

Touto funkcí se tedy rozumí explicitní i nepřímé působení na partnera z důvodu zalíbení, dosažení určitého záměru, chování, nebo přesvědčení o nějakém názoru.

Informativní funkce

Podání informace je jednou ze základních součástí každého dopisu. S odkazem na dobu, kdy telefony, internet a jiné sdělovací prostředky nebyly samozřejmostí je potřeba sdělit/získat informace o druhém jistou nezbytností dopisu. Pisatelé si v dopisech sdělují příběhy o tom, co zažili v době, kdy od sebe byli odloučeni. „*Dnes jsme měli válečné cvičení. A moje jednotka se dostala až do Lobkovic. Tak mi p. podporučík dovolil na 20 minut si odskočit. Dostal jsem bílou kávu a rohlík. S tím Suchým vrchem to možná, panenke, změním. Ono je to trochu daleko a já budu zesláblý po 3. injekci. A pak Ty budeš po taneční. Ale mám nápad. Šli bychom na borůvky. Je jich zde až černo.*“

Partneři do doby, než se stali manželi a skončila válka se často dlouho neviděli. Schůzky se konaly většinou o víkendu, ale též zřídka, a tak jim korespondence sloužila jako spojnice informací o tom, co kdo dělá, a jak se má. Dopisy jim tak poskytly mít přehled o druhém partnerovi, jeho zájmech a každodenních činnostech a povinnostech. „*Veselohra „Tři lesní medvědi“ odehrávala se v jednom statku. „Tři lední medvědi“ byli vlastně 3 bratři: Petr, Pavel a Jan, kteří se zapřísáhli, že se nebudou ženit. Se ženami nechtěli mít nikdy nic společného...*“

Informační funkce má za úkol informovat a správně pochopit sdělovanou zprávu. Není tedy až tak důležitý způsob sdělení, jako spíše předmět.

Instruktažní funkce

Účel této funkce navazuje na funkci informativní. Poté, co si partneři navzájem sdělí náplň svého volného času, kdy nejsou spolu, mohou se domlouvat na společném setkání. Je možné, že se čas, nebo místo mohlo změnit, a tak vzájemná korespondence slouží jako instrukce cesty „*Jsem rád, že jsi přijala můj návrh a přijedeš do Pardubic. Přijed' určitě vlakem ve 14,48 hod do Pardubic. Divadlo je sice asi $\frac{1}{4}$ hod od nádraží, ale přijdeme-li o něco později, nic se nestane. Když bys přijela v 9,48 hod, neměli bychom nic z nedělního dopoledne, ani odpoledne. Mně přijede vlak do Pardubic ve 14,43 hod tedy o 5' dříve než Tvůj. Čili to znamená: nádherné spojení!*“ nebo slouží jako rada toho, jak by se měl partner v případě nějaké události zachovat „*Zítřka večer je schůze KSČ. Účast všech povinná. O mně též vědí, a tak půjdu také. Neboj, jsem opatrný. Pravděpodobně se na mě informovali i v Černožicích. Proto, kdyby se snad někdo z členů KSČ v Černožicích nějak Ti o tom zmínil, dělej, jako by jsi o tom věděla.*“

V některých případech dochází i k prolínání funkce informativní spolu s funkcí instruktažní „*Domů pojedu tuto středu, tj. 19. prosince, a to ve 13,25 hod. z Josefova. Uvažoval jsem o tom, ovšem již je dosti pozdě, takže nevím, dojde-li Ti dopis včas, zdali by jsi nepřijela právě ve středu do Josefova, kde bychom si na nádraží v restauraci popovídali a pak ve 13,25 hod společně jeli do Černožic, Ty bys vystoupila a já šťasten s myslí veselou odjížděl domů. Do Josefova bys mohla použít xxku vlaku, který jede z Černožic asi ve 9,45 hod nebo 11,45 hod. Já, doufám alespoň, budu již asi v 10 hod v Josefově, a budu určitě očekávat odjezd vlaku v restauraci 3. třídy.*“

Kognitivní funkce

Partnerské dopisy, kde se vyvíjí milostný vztah také obsahují kognitivní motivy. Pisatelé jsou podníceni možností něco sdělit, zhodnotit situaci sebe, svého okolí nebo okolních zpráv. Mají potřebu druhého informovat, předat zprávu. Např. pisatel Václav se nejčastěji svěřuje zprávami ze školního prostředí. Co by učitel informuje o školních povinnostech, popisuje systém školství, koho učí a jaké zkoušky a úkoly ho čekají. „*Milá dívěnko, zdali pak víš, co je nového? Že pan učitel Levinský se dostává k tomu,*

aby dal opět o sobě vědět. A to je, pane, událost zcela neobyčejná. Ale nebylo by k tomu bývalo ještě došlo, jenže: uhodili na zvoneček a školičky byl koneček. A poněvadž shora vedený pan učitel nemá na koho křičet a komu vykládat, že nejdruždivější barva je červená, po níž následuje oranžová a že a plus a je 2 a, kdežto a.a je a na druhou, pojalo ho pevné rozhodnutí, že Ti napíše psaníčko, krásné psaníčko, velmi hezké. Chtěl bych zase, Věruško, s Tebou se sejítí. “

Pisatelka Věra se jeho dopisy nechává vtáhnout do jeho prostředí a podporuje ho v jeho zájmech a činnostech. Rozumí jeho časové vytíženosti, a tak se mu snaží pomoci alespoň na dálku nejen z materiálního hlediska: *„To víš, Věno, že Ti budu shánět prameny všude, kde budu moci, abych na tvém díle měla také podíl. Ve čtvrtek 28 t. m. jsem objednaná v Jaroměři u zubaře, a tak se za p. Vagenknechtem podívám. Spoléhám na jeho hmat a čich, a že v té knihovně už něco vyšmejdí. “*, *„Zlatíčko nejdražší, až sem pojedíš, přivezeš Venánkovi barvy, ale v těch válečkách a velký štětec, jak jsem s tím dělával velké plakáty, tedy ne v paletě. Můžeš vzít i menší štětec z obyčejných barev. “*, *„Tisícery dík za balík. Velmi jsi mne s ním překvapila, neboť jsem jej ani nečekal, když jsi mi před tím poslala dokonce dva. “*, ale i z hlediska psychologického: *„Děkuji Ti, že jsi mi držela palec. Cítil (tušil) jsem to po celé zkoušky, že jsi v duchu se mnou, a proto jsem se vzchopil, nabyl síly lví a bil se statečně, nu a dopadlo to. Máš na tom tak hlavně ty svůj podíl. “*

Setkáváme se zde i s kognitivním motivem typu obecné úvahy a zamyšlení, které se pisateli odehrávají v hlavě. *„Jak krásně píšete. I já vzpomínám na Vás často... Možná, že se naše vzpomínky potkávají na cestě, poklepou si pravicemi a rozběhnou se vesele do Černožic a do Licomělic. Ano, známe se jen krátkou dobu, ale jste mi již tak blízká, tak známá. „Zdání klame“ – každé pravidlo má výjimku. A přece i kdyby jste mne „zklamala“, nebudu a nemohu Vám nic vyčítat, naopak vždy v nejlepším budu vzpomínat. “*

Zábavní funkce

Smyslem této funkce je adresáta pobavit a rozesmát. Této funkci může předcházet i funkce předešlá, snažící se udělat na partnera dojem, popř. zaujmout ho svou tvořivostí.

V korespondenci se příležitostně objevuje originální styl psaní. V dopise z roku 1943 pisatel sepsal adresátce aliteraci o průběhu dějepisného kurzu, kterého se v tu chvíli účastnil.

„Příjemný pozdrav posílá posluchač pětidenních přeškolovacích přednášek pěkně přednesených, patrně prima přednášejícím prozkoumaných, procvičených, podaných přirozeným přednesem.

Pakliže počne přednášející pan profesor procítěně promlouvat před potměšile pokukujícími posluchači („Pěkný počátek, polovice práce pryč!“), počnou páni, panicové, paní, panny, pozorně psáti pravou pracičkou písmena poznámek. Přespriliš práce ponejprv! Přeškoda! Pětidenní přeškolení, pondělí–pátek, předlouhá pracovní perioda při překrásném počasí.

Přeuctivě pohlíží páni posluchačové před přemoudrého pana prófu. Právě probíráme poťouchlé přepadení Pobaltí přivandrovalým perským panovníkem Pevixutimelem Patnáctým. Přemnoho překážek prý překonal před porážkou pobaltského pohlavára. (Příloha G)

Tím, že pisatel užije nekonvenčního stylu psaní se vymezuje od běžné formy dopisu. Snaží se zalíbit adresátce a poukázat tak na své nevšední schopnosti. Takto pojatým dopisem se pisatel prezentuje jako velmi tvořivý, dokazuje, že má smysl pro humor, a dopis napsaný zábavní funkcí tak zanechá v paměti adresáta daleko delší vzpomínku.

Do dopisu se také promítá doba, kdy spolu partneři netráví čas, což vede ke vzpomínkám a plánování příštích setkání. Pisatel tak tyto skutečnosti může vnímat jako způsob zabavit se a zkrátit si tím tak čekání a přiblížit se příštímu shledání. *„Nejsem schopen žádné práce a myslím na Tebe, můj nejdražší klenote, skvící se v jasných mých myšlenkách...“; „Příští sobotu se zde koná dívčí vínek. Takže bychom si možná spolu poskotačili. Chceš to tak? Budu-li moci, přijdu Ti na dráhu naproti, ne-li, přijď ke kasárnám. Byt Ti opatřím předem, zase asi v tom hostinci.“*

11.2 Stylizace a sebestylizace

„Vztahový aspekt komunikační strategie se v komunikátu projevuje jako stylizace různých jevů: subjektů, které v textu odkazují k oběma komunikantům, jejich vztahu i dalších mimojazykových skutečností.“ (Saicová Římalová 2005, s. 33).

11.2.1 Sebestylizace subjektu narátora/produktora

Termínem sebestylizace rozumíme způsob toho, jak je v komunikační situaci ztvárněn subjekt narátora/produktora, tzn. do jaké podoby je autor napříč subjekty charakterizován bez ohledu na záměrnost situace a na to, zda jsou tyto charakteristiky interpretovány explicitně (Saicová Římalová 2005, s. 33).

Ve výzkumné korespondenci se setkáváme se sebestylizací do role učitele, do muže toužícího po seberozvoji a pisatelky do role hospodyně.

Role učitele

V dopisech je na roli učitele, kterou zde narátor ztvárňuje nahlíženo téměř v každém dopise. „Učitelství“ zde není stylizováno jako práce, nebo způsob obživy, ale zejména činnost, která narátora naplňuje.

K roli vzdělaného užívá i známé výroky, které zařazuje do výkladu o své třídě. „Denně chopím se příležitosti, abych vzdělával mládež mi svěřenou, či abych mluvil odborněji, užiji slov známého (prý) pedagoga Paulsena: „Výchova je podávání hořících pochodní“ – proto tyto pochodně chovancům podávám (a oni je bezcitně sfukují – pozn. redakce). Nu, a tuhle nám došly „sirky“. Zapalovač jsme neměli, nemohli jsme je znovu rozžehnout, a tak jsme si četli pohádky.“

Pisatel se zde skrze roli učitele snaží také zapůsobit na adresátku chválou, která mu byla přičena z třetí strany.

„Měl jsem dvě inspekce. Jak víš, učím němčině a tělocviku, a to na dvou školách. A v obou jsem již byl pozorován. Dopadlo to znamenitě. Pan inspektor se o mě vyslovil, že jsem si počínal, jako bych již 25 let vyučoval. No a pak přišlo to hlavní: odvody na práci do Říše. Přes den jsem jezdil na úřad práce. Stále jsem žil v nejistotě. Žádala o mne 3 místa: 2 školy a náš obecní úřad, kde dělám německého korespondenta.“

Adresátku se snaží vtáhnout do děje a hodiny vyučování tím, že popisuje vykládání učiva, ve kterém bylo užito i úsměvného vyjádření. Snaží se tak zpěstit výčet zážitků z oblasti školství a poukázat na to, že při vzdělání může být i legrace.

„Já: „Na naší zeměkouli si můžeme myslit jakési čáry, které probíhají svisle a vodorovně. Těm, co probíhají svisle, říkáme poledníky, vodorovným říkáme rovnoběžky. Poledníky určují místa, která mají ve stejnou dobu poledne.“

Opakování: „Jak se jmenují čáry, které jdou vodorovně?“ (...rovnoběžky)

„Jak se jmenují čáry, které určují ve stejnou dobu poledne?“ *Hloubaný mozek přemýšlí a pracně vzpomíná, načež vyřkne. „To jsou polednice.““*

Do dopisů také vkládá pro ozvláštňení určitý styl, který na čtenáře působí zpočátku trochu děsivě a očekává nějakou zápletku, ale nakonec zprávu zakončí odbornými názvy ze školství. „V dubnu, budou-li kola osudí přízniva, chci se utkati tváří v tvář s krutou chrudimskou zkušební komisí pro učitelství na školách obecných a tím skončit éru zkoušek pro školy obecné a pak přesedlat na oře, jenž na svém čele nese nápis: „Odb. zkoušky na školy hlavní.“ Nyní mi v hlavě straší ušlechtilé pojmy jako: pedagogika, psychologie, didaktika, methodika, logika, ped.historie, pragmatika, formy vyuč., věstník MŠ, šk. a vyuč. řád, sociologie dětství, filosofické proudy, současné pedagogiky atd.“

Působí také jako učitel autoritativní. Používá i přeneseného významu „holubník“ či nespisovného výrazu „čmárat“. „Jsem krutý a bezcitný vůči 41 svěřencům a neznám slitování. Oni jsou líní, nepořádní, drzí, nedbalí, neukáznění, zkrátka – holubník⁶. Ale já jsem je zkrotil. Ještě jsem sice nikoho nepřizabil, ale výsledky jsou již vidět: o přestávkách neběhají po chodbách, nehoní se po třídě, nervou se za vlasy, nečmáří⁷ po tabuli, neukopávají rohy u zdí, papírky hází jen zřídka, lavice nepřevracejí, vstoupím – li do třídy, do 3 vteřin vstanou a utiší se, skoro slušně se omlouvají...“ (Příloha H).

Často také informuje o úspěchu, který se mu podařil. „Měl jsem být teď přeložen na hlavní školu do Heřmanova Městce. Ale na školách, kde učím, páni řídící neudělali zkoušky z němčiny, nesmí tedy této řeči vyučovat. A poněvadž nebylo za mne žádné síly, musel jsem zůstat. Budu však povýšen na výpomocného učitele.“

Muž toužící po seberozvoji

Pod pojmem „seberozvoj“ je shrnut určitý komplex jevů. Jde o sebestylizaci subjektu narátora jako osoby, která má zájem o rozvíjení vlastních schopností, zájem o vyvolání činností u jiných, získání náležitých vědomostí pro sebe samého nebo k upoutání pozornosti jiných.

---

⁶ Holubník – SSČ uvádí expresivní název *kdykoli si přijít a odejít*

⁷ Čmárat – Slovník nespisovné češtiny uvádí vysvětlení: psát nečitelně, někdy jen psát

U narátora, u kterého převládá tato vlastnost lze očekávat, že se bude prolínat s jeho rolí. Zde je narátor vnímán jako učitel, tedy člověk, který je charakterizován svou pílí a dychtivostí dozvídat se informace, avšak ne vždy to okolní situace umožňují. „*Za celou tu dobu, co učím, tj. od 1. září jsem viděl pouze 1 divadlo a 2 biografy.*“

Osobní růst člověka je především o tom, překonávat běžné, ale i výjimečné životní situace. Do dopisu vkládá přesné rozhovory, které probíhaly ve válkou sužovaném kraji, kdy vyučování německého jazyka bylo prioritou. „*Čím je člověk starší, tím by toho chtěl více udělat. Tož tedy: každý čtvrtek navštěvuji kurs němčiny. Chci z ní dělat zkoušky na hlavní školu a byl jsem před nimi varován samotným členem zkušební komise a bývalým profesorem němčiny. Řekl hlasem hromovým: „Levinský, víte, co děláte? Rozmyslete si to! Jste připraven? Pamatujte si, uděláte-li mi tam ostudu, nadám Vám před zkušební komisí tak, že na to do smrti nezapomenete!“ Ten mi dal sprchu.*“

Doba, která tehdy ovlivňovala životy lidí natolik, že někteří se obávali vycházet ze svých domovů přinesla i možnosti právě pro ty, kteří se i nadále chtěli něco dozvědět, rozveselit se, nebo jen na chvíli zapomenout na svět kolem. Pisatel se tak rozhodl jít cestou autokultivace osobnosti tím, že se angažoval v mnoha činnostech. Nevíme, ale nejspíše své aktivity rozvíjel i z části pro své okolí. Takové chování mu bylo vlastní, život ho bavil a bral ho tak, že je vážný pouze natolik, jaký si ho uděláme my sami.

„*Za týden si chci udělati dvoudenní kurs knihovnický. U nás chci v nejbližší době uspořádat kurs němčiny pro naši mládež, příp. i pro starší zájemce.*“ nebo „*Začínám nacvičovat hru „Modrý dým od Manfreda Rössnera. Je to letošní velmi úspěšná novinka. Že bys ani neřekla, kde já již účinkoval? Ve Východočeském divadle v Chrudimi! Ted' mám již přede sebou jen Národní v Praze. Zkoušky z němčiny jsem udělal s úspěchem.*“

Pisatel se snaží na pisatelku zapůsobit činnostmi, které jí jsou blízké. „*Bohužel se Ti nemohu pochlubit zčetlostí o Čechovi. Ale četl jsem od něho několik věcí, mezi nimi i „Ve stínu lípy“, což se mi velmi líbilo. Já vůbec v poslední době zanedbávám českou literaturu. Jaká ostuda, co?*“ nebo „*Nyní jsem trochu častěji chodil do kina. Nejvíce na mne zapůsobila „Wienen Blut“. Také jsem četl 2 historické romány: „Ohněm i mečem“ od H. Sienkiewicze (je to správně?) a Hrabě Špork od J. Svátka. Velmi pěkné a poučné.*“ a informuje ji také o ostatních konajících činnostech, které začíná slovem vytíženosti, aby zapůsobil svou vytížeností: „*Já jsem nyní člověkem*

na roztrhání, denně piší žádosti. Pilně studuji vědy zemědělské, lépe řečeno pilně si dělám poznámky z krásných přednášek. Ve čtvrtek jsme měli v Chrudimi sjezd všech němčinářů z celého okresu. Důležitě jsme se radili. Mně tam přidělili čestný úkol: dělal jsem dvorního malíře → maloval jsem křídou po tabuli.“ nebo „28.,29.,30. prosince máme v Heřmanově Městci protiletcecký povinný kurs. Všechno učitelstvo se ho musí zúčastniti. Má to hluboký národohospodářský význam.“ Z dopisů je cítit, že pisatel se zajímal a byl dychtivý o širokou škálu zájmů. „Nyní jsem se také učil promítat úzký film, což již ovládám. Byl jsem totiž pověřen, abych zavedl školní film na zdejší škole a abych jej zde promítal.“ nebo „Minulý týden jsem byl na dvou koncertech: slepec-klavírní virtuos Jan Holý a Pražský symfonický orchestr nás unášeli svými tóny. Navštívil jsem rovněž několik divadel v rámci akce „Umění mládeži“ se školními dětmi.“

Pisatel se snaží zapůsobit i svou pílí o prázdninách, kdy ostatní nabírají síly na další školní rok, on nezahlí a vzdělává se i během volných dní. Adresátce líčí obsah kursu čímž zaujímá postoj, že je znalý napříč různými obory. „Jak víš, o prázdninách jsem navštěvoval kurs dějepisu. Bude mít možná pro můj budoucí život veliký význam, neboť ve mně rozžehl touhu po historii. Nyní navštěvuji každý čtvrtek kurs pro vzdělání učitelů na lidových školách zemědělských. Bude trvat celý rok a na konci bude přísná zkouška (asi něco, co by maturita – s předsedou v čele). Mám tyto předměty: pěstování rostlin, chov dom. zvířectva, spravovědu, sociologii, zahradnictví a zelinářství a praktická cvičení ve školním statku o výměře přes 99 ha polí. Velice je to zajímavé. Máme na to odborníky na slovo vzaté.“

Role hospodyně

Sebestylizace do role hospodyně slouží pisatelce jako prostředek pro zaujetí a vytvoření určitého společného světa. „Tak já jsem nyní co by hospodyně vy skoro co by můj hospodář. Zítra jdeme sekat žito.“

Hlavním motivem spojeným s rolí hospodyně jsou v dopisech především domácí práce a starost o manžela, aby měl všeho dostatek v době, kdy se nachází ve vojenské službě. „Nevím, jak jsi na tom s prádlem, ale posílám jen 1 ponožky. Myslím si, abys neměl samé látky a jídlo žádné. Potřebuješ-li však ještě něco, napiš, pošlu. Pěkně papej.“, dále „Tento týden je ve znamení příprav na žně. Vyvezly jsme močku, teď hnůj na kupu ke Chloumku, protože by to později nešlo. Tyrola bude mít telátko. Já jsem ještě včera vyprala a zbývá mi žehlení. V pondělí asi začneme sekat.“

Dalším motivem, který je s rolí hospodyně spojen je krom domácích prací také finanční zabezpečení. Jedná se především o zasílání peněz na vojnu svému muži. „*Máš dost peněz? Podala jsem si žádost o záclony. Ráda bych naše hnízdečko stále zvelebovala, ale nevím, jak dalece budu moci. Musím nechat nějaký ten fond na žně.*“, dále „*Stačí Ti penízky? Nechci najednou do dopisu víc dávat.*“

Občas se projevuje motiv jídla (většinou ale popisy toho, co vypěstovala, nebo co posílá partnerovi v balíčku na vojnu) a péče o oděvy (přešívání oděvů). „*Švestičky teprve zrají, ale alespoň ochutnej. Hrušky jsou ještě přitvrdlé, ale dojdou. Snad Ti budou chutnat. Ještě tak týden by tu potřebovaly zrát.*“, nebo „*Zavařovala jsem rybíz, angrešt, trochu jsem vyšívala, abys ten obrázek dočkal. Teď jsme se s mamkou daly do pytlů. Ještě 26 čeká na naši správu. Taky jsme bílily chlív, nahazovaly dům a stále něco. Dnes ještě bych ráda něco provedla se světlým pláštěm. Je krátký a úzký.*“

Sebestylizace střídá „tebestylizaci“ a to, když pisatel píše: „*Dovedu si Tě zcela dobře představit, jak se pohybuješ po dvoře, mezi drůbeží, domácím ptactvem, jak všichni se za Tebou otáčejí, a Ty, co by vládkyně, všude rozsíváš dobro.*“

S rolí hospodyně souvisí také zajištění nezbytných potřeb mimo domov. Přestože obstarávání těchto věcí je možné považovat za úlohu spíše typicky mužskou, bývá v dopisech manželovi adresát stylizován jako člověk, který nekoná a narátorka je ta zkušenější. Vzhledem ke skutečnosti, že se adresát nachází ve vojenském výcviku, je pochopitelné, že pomoc z jeho strany do role hospodáře nemohla být zcela naplněna. „*Zítří ráno jedu do Hradečka, abych tam všechno obstarala. Snad na nic nezapomenu. Dnes tu byla teta z Rasošek a říkala, že má z lakoven pěkné amer. barvy, a že nebudou. Chci se tam zítra stavit. Nechají-li mi je, vezmu krémovou a červenou na okna, aby se Ti náš domov co nejvíce líbil.*“

Jako hospodyně se narátorka snaží udržet své hospodářství tím, že se hlásí na uhelnou brigádu, které se nakonec neúčastní. „*Na tu brigádu nás mamička nechce pustit. Ptala jsem se na vše a je to prý velká dřina. Sama bych to asi nezmohla a Ty za mne se dřít nemůžeš. To nic, tak se nepojede, vždyť snad také uhlí dostaneme na příděl.*“

11.2.2 Stylizace subjektu adresáta/receptora

Stylizace subjektu adresáta/receptora se od sebestylizace odlišuje především tím, že odkazuje ke komunikačnímu partnerovi. Stejně tak lze ale i tuto stylizaci dělit na stylizaci do určité role, vztahu nebo vlastnosti (Saicová Římalová 2005, s. 55).

Při stylizaci adresáta dochází k propojení několika typů a tendencí. V některých dopisech pisatel užívá cizích slov (zejména němčiny), která jím nejsou adresátce přeložena a vysvětlena. Pisatel tak zřejmě předpokládá, že adresátka těmto slovům porozumí. „*No a na doporučení tří význačných osobností jsem se rozjel do Hlinska zum Bezirksbeauftragten des Kuratoriums für die Jugenderziehung in Böhmen und Mähren.*“, dále „*A ted' zase etwas aus meinem Leben.*“ nebo „*Přicházím v úvahu als erster Mitarbeiter für die geistige und körperliche Jugenderziehung im Gerichtsbezirk Hermannstädtel.*“ (Příloha I+J)

Stylizací pisatel užívá i aluze „*Vzhůru na Hradeček*“, kde předjímá, že adresátka znala tohoto označení porozumí, že se jedná o jeho naplánovanou cestu do Hradce Králové.

Se stylizací jsou také někdy spojena zdvořilostní maxima, která jsou užitá především jako adresátovo kladné zhodnocení. Někdy je užitých vlastností, že by mohly být hodnoceny až přehnaně. Se zdvořilostními maximami, udržení přátelského vztahu a s pokusem o nekonfliktnost souvisí i negativní hodnocení, které ale není vyjádřené direktivně. „*Psal mi strýček. Moc se zlobí, že jsi se u nich ani nestavila. Tím jsi jim prý dala najevo, že Ti nejsou vítány nějaké bližší vztahy k jeho rodině. Prý on by si ted' už nedodal odvahy, aby jako to už učinil dvakrát, odbočil z Licomělic do Černožic.*“

Speciální místo mají při stylizaci subjektu adresáta/receptora pojmenování tohoto subjektu v adresách na obálce dopisů. Z pohledu na soukromý dopis jako na celek je jeho text utajen a slouží tak přímo adresátovi, kdežto text na obálce dopisu je naopak přístupný všem, kteří dopis drží (převážně doručovatelům). Stylizaci vytvářenou adresou lze tedy vnímat jako možný prostředek vytváření obrazu adresáta v očích dalších osob.

Použití nevhodně zvoleného oslovení může vést ke konfliktu s adresátem, nebo v případě opaku k polichocení pocitu důležitosti. Na typu označení se podílí nejen typ vztahu, jaký mezi sebou pisatelé mají, ale i jejich postavení.

Součástí označení subjektu adresáta bývá často i zmíněno povolání, nebo i jiné charakteristiky.

„Paní Věrunka Levinská,
Choť odb. učitele“ (Příloha K)

„Pan Věna Levinský
učitel“

„Pan Věna Levinský, učitel
bytem u p. Kirsche“

„Slečna Věra Veverková,
studující“

„Slečna Věra Veverková,
tajemní MNV“ (Příloha K)

„Slečna Věra Veverková,
úřednice MNV⁸“

11.2.3 Stylizace prostředí

Prostředky podněcující stylizaci jsou velmi rozličné. Se stylizací se setkáváme nejen u narátora či adresáta, ale lze ji vnímat i z hlediska toho, v jakých zobrazovaných obrazech prostředí se nachází. Ať už je stylizován narátor či adresát, může i nemusí být tato stylizace ovlivněna prostředím, ve kterém se nachází.

Narátor v roli učitele seznamuje pisatelku s nástupem možné nemoci, která se šíří v jeho okolí. „Ani náš kraj není ušetřen chorob zlých a krutých. V mém působišti, ve Vyžicích, tuhle ležela celá rodina. Nu, a já byl co by pan řídící v zastoupení. To ti se mnou nebyla vůbec řeč. – I já myslel, že mne nemoc sklátí do postele, ale vyšel jsem z toho.“

Daleko více pisatel adresátku informuje o aktuálním dění v jeho okolí, kde se schyluje k válce. Z dopisů je cítit strach, nejistota budoucnosti a obavy o rodinu. „Až sem pronikla válečná vlna, a to ve formě partyzánů. Bylo zjištěno, že ve zdejších hájích pohybují se jakési živly, které tropily stále odvážnější kousky v okolí. A tak se honilo, ba i střílelo, pátilo, dokonce ze 2 obcí (od nás asi 4 km) všichni mužové od 16–60 let zatčení a odvedeni. Žilo se v nejistotě, neboť klidní obyvatelé byli noční dobou navštěvováni ozbrojenými muži atd. (9. ledna 1945).

Z korespondence z roku 1945 je cítit určité napětí. Pisatel píše opatrně a dopisy z tohoto období jako by byly psány ve spěchu a dotyčný si neužívá toho, že píše své milované. To je ovšem důkaz období, ve kterém se nachází.

„Od obdržení Tvého dopisu jsem velmi neklidný. Vidím, že se blíží bouře. Žádný nevíme, co bude zítra, co za měsíc. Denně hledím na mapu v místa, kde jsi, kde je Náchod, a nechci domyslit. Moje obavy jsou zvětšovány zprávami z Vašeho kraje,

---

⁸ Místní národní výbor vykonávající správu obcí v letech 1945-1990 (Slovník zkratk, 1994, s. 140).

že prý kol Hradečku jsou budovány opevňovací práce.... Partyzáni zde řadí stále více a více. Denně jsou slyšet zprávy stále smutnější. Kde se objeví, je obyvatelstvo podrobena přísným výslechům. Z několika obcí byli již všichni muži odvezeni do Terezína. Mně samotnému zase hrozí nasazení na zákopy. Budu se však opět bít.“ (23.2.1945)

11.3 Zdvořilost

Mezi důležité prvky psaného projevu řadíme zdvořilost, jelikož patří mezi jeden z významných faktorů, který je založen na respektu ke komunikačnímu partnerovi. Při vyjadřování názoru nebo při hodnocení nějaké skutečnosti se jako zdvořilostní jeví uplatňování kondicionálu, modálního slovesa nebo negace. Pisatel užívá například tázací věty s kondicionálem.

Se zdvořilostním jednáním souvisí také užití kondicionálu. Ten reprezentuje vyšší stupeň zdvořilosti. V korespondenci je z modálních sloves nejčastěji užíváno slova *moci* nebo *chtít*. „*Mohla bys mi, Věro v některý z těchto dní způsobiti radost převelikou svou přítomností?*“. V případě, že je pisatelem užito sloveso *chtít* s imperativem, představuje tak tato forma méně zdvořilejší vyjádření oproti užití pomocí kondicionálu. „...*Chci, aby se Ti ted' o mně zdálo...*“ – „*Chtěl bych k Tobě pronést slova ohnivá...*“. Za ještě více zdvořilejší je považováno sloveso *přát si*: „*Jak bych si přál, abys byla blíž! Kdybych Tě mohl alespoň přes den vidět!*“

V otázkách zjišťovacích (nabídka, návrh, žádost) jsou uplatňovány dvě tázací formy, kladná vs. záporná, kde se u obou variant očekává odpověď vhodná k typu zjišťovací otázky a je tedy lhostejné, jakou formou komunikant zjišťuje. Z hlediska komunikace bývá častější otázka položena formou zápornou, jelikož se od tazatele očekává kladná odpověď. „*Nevěděla by jsi o něčem vhodném? Chtěl bych, abychom se mohli nerušeně bavit.*“ Z hlediska Leechových principů zdvořilosti, které byly přiblíženy v teoretické části v páté kapitole lze užití negace přirovnat k výpovědi „minimalizuj“ nároky vůči komunikačnímu partnerovi a zařadit tak tento výrok do maxima taktu a šlechetnosti. V souvislosti s maximy se zde setkáváme i s maximy ocenění/uznání a skromnosti: „*Zarmoutila jsi mne, že se podceňuješ v básnické tvorbě. Proč? Vždyť Tvá báseň, co jsi mi věnovala, je tak zvláštní, řekl bych nevšední...*“

Pozitivním emocionálním znakem zdvořilosti je užívání deminutiv: „*Děkuji Ti mocinkrát za tak drahá psaníčka a gratuluji k „pecce.*“

Do zdvořilostního hodnocení se také často promítají omluvy nebo reakce na pozvání. Mezi nejběžnější typ omluvy patří imperativ *promiň/promiňte* nebo *nezlob se/nezlobte se*: „*Promiň mi, že Ti budu dnes psát velmi málo. Mám totiž zánět spojivek, sice jen slabý, ale přece mne oči bolí, namáhám-li je. Napíšeš Ti proto později.*“ Objevuje se i typ omluvy stylově vyšší, která je příznačná spíše pro užití mezi komunikanty s větší distancí. „*Omlouvám se Ti, Věro, ještě jednou, že jsem posledně tak dlouho nepsal. Slibuji, že se tak již nikdy nestane.*“ Ve zkoumaných korespondenčních textech se objevuje i podoba knižního imperativu *odpusť*, mnohdy doplněná o adverbia. Součástí omluvy bývá i vysvětlení, příp. návrh řešení. „*Věno, odpusť, že jsem za Tvé nepřítomnosti přepadla Tvůj kvartýr, ale mám k tomu závažné důvody. Tedy: Předně prosím, odpusť mi, že Tě zítra opustím a na ty Velichovky nepřijdu. Slibuji, že Ti to vše vynahradím. Víš co, budeš-li mítí teď některý den navečer kój a hlavně chuť, můžeš k nám zavítat...*“

11.4 Genderové rozdíly

Tato analýza se opírá o příspěvek M. Jelínka ze *Sborníku z mezinárodní konference Ústí nad Labem*, ve kterém publikuje svůj článek „*Existuje obecný styl ženský a mužský?*“ a o záznam z výzkumů doc. Zdeňky Hladké v publikaci „*Čeština v současné soukromé korespondenci*“. Jelínek dle vlastních úvah uvádí, že kromě objektivních faktorů rozhodují ve stylistice i faktory subjektivní neboli personální, do kterých řadí zejména pohlaví, vzdělání, věk, psychický typ daného člověka, ale i druh psychického rozpoložení v okamžiku mluvení nebo psaní. Analýza Hladké se opírala o více než 500 ručně psaných dopisů lidí ve věku 15–30 let převážně vysokoškolského vzdělání (Jelínek, 1996, s. 297-303).

Náš zkoumaný materiál se přibližuje k určité shodě, ale dochází zde i k určité diferenci. Jak už bylo výše zmíněno, zkoumaný materiál se opírá o korespondenci dvojice (muže a ženy). V jejich písemné komunikaci se objevovaly výše zmíněné kompoziční strategie a s nimi i jejich rozdíly. Co se týče epistolární etikety, do které patří i omluvné nebo děkovné formulky, zde shledávám částečnou shodu s doc. Hladkou. Konkrétněji v tom, že pisatelovy omluvy jsou zejména za chyby v dopisu, nebo za pozdní odpověď. Odlišnost však nacházím v záměru na komunikačního partnera. Hladká zmiňuje, že omluvy v jejím výzkumu jsou typické zejména pro ženy. Muži v korespondenci k ženám berou omluvu s humorem. V mé analýze bere pisatel

omluvu velmi vážně. Pouze v jednom případě se snaží omluvu podat humornou frází: *„Stydím se jak malé dítě. Zasloužil bych výprask, ale ne metlou, nýbrž karabáčem. A proč? Protože jsem dostal dopis od Tebe.“*

Součástí korespondence také bývají výzvy ke zpětné odpovědi. Ty se v naší analýze objevují zejména ze strany pisatele k adresátce. Výzvy jsou velmi otevřené, plné citu a stesku: *„Ani nevíte, jak se těším na Váš dopis! Odpovíte, vidíte?“*, *„Napiš mi o svém nazírání na život atd., ale dříve než já Tobě!“*, *„Přijmi můj srdečný dík za dopis. Byl tak „bezva“, že bych Ti za něj chtěl „aspoň“ stisknout ruku. Jsem už nedočkavý na Tvůj obrázek. Jen, prosím Tě brzy.“*, *„Proč mi tak dlouho nepíšeš? Nestalo se s Tebou něco? Těším se na dopis.“*

Z hlediska samotné náplně dopisů se zde setkáváme s obsahem velmi rozmanitým. Korespondence od vysokoškolsky vzdělaného pisatele, učitele na několikero školách za 2. světové války nám dává nahlédnout do různorodých témat, problémů, ale i zážitků. Pisatelka, žena v domácnosti, vzdálena od pisatele 60 km svého přítele, později manžela se snaží dodávat sílu a podporovat ho v jeho zájmech. Zmiňuje častěji téma rodiny a vztahy v nich. Muž v korespondenci zmiňuje především konkrétní události, zaměřuje se na plánování a do popředí staví informace o svých zájmech, práci, a co by vysokoškolsky vzdělaný člověk zmiňuje své úspěchy a dává na odiv vlastní bystrost.

Hladká zmiňuje rozdíly v komunikačních strategiích, ve kterých se naše analýza velmi odlišuje od té její. I přes to, že žena v náplni dopisů píše především o rodině a vztazích, je to právě pisatel, který se zaměřuje více na komunikačního partnera a píše o svých citech a snaží se ženu přimět k nepodceňování se. Užívá také kontaktních výrazů, kterými se ujišťuje, že adresát rozumí či odpoví.

PROJEKTOVÁ ČÁST

Jako téma kulturního projektu, který bude součástí BP jsem zvolila přednášku, která nese téma: „*Kdyby dopisy mohly vyprávět, aneb jaké příběhy se skrývají za soukromou korespondencí 1. pol. 20. století*“.

12 Projekt

Přednáška „*Kdyby dopisy mohly vyprávět, aneb jaké příběhy se skrývají za soukromou korespondencí 1. pol. 20. století*“ představuje kulturní projekt, který soustředí svou pozornost na vývoj rodinné korespondence, a to nejen z hlediska obsahového, ale především stylistického. Přednáška tak tedy bude pojednávat hlavně o výsledcích vyvozených z výzkumného šetření pro větší rozhled o tom, jak se vyvíjela korespondence v 1. pol. 20. stol.

Soukromá korespondence se dostává do pozadí, proto bych ráda představila tento projekt a díky němu stylistické zajímavosti korespondence našich předků. Zajímavým oživením přednášky bude pojednání o soukromém životě autorů vzájemně vyměňovaných dopisů z tohoto období, a tak jsem pro zajímavější pojetí pozvala dva hosty. Přednáška také bude doplněna o menší výstavu autentických dopisů.

12.1 Místo a cílová skupina

Za místo, kde se přednáška uskuteční jsem si vybrala Erbovní sál, který se nachází v objektu u Kaple Zjevení Páně ve Smiřicích. Tento sál je využíván zejména k událostem jako je pořádání přednášek, konferencí, rautů a menších koncertů. Kapacita sálu je 60 až 100 míst dle uspořádání židlí.

Za tímto účelem byla oslovena paní Ladislava Reichová, která zajišťuje pronájem těchto prostor. Přednáška na toto téma se jí líbila a souhlasila tak s konáním akce.

Přednáškou budu provázet já sama, co by moderátor, a jak jsem uváděla, budou zde i dva hosté, vnuk a dcera dopisovatelů, o jejichž korespondenci se výzkum opírá. Hosté představí životy obou korespondentů a poté pohovořím o výsledcích výzkumu.

Mým úkolem tak bude celý průběh přednášky řídit. Budu ji tedy zahajovat představím hosty a nastíním jednotlivá témata, kterými se bude koncept přednášky zabývat. Z mé strany dojde i k ukončení celé přednášky. Na závěr bude prostor pro dotazy z řad publika. Po naplnění času šedesáti minut bude přednáška ukončena, poděkuji svému hostu a divákům za jejich zájem.

Projekt je cílen na zájemce z řad občanů všech věkových skupin, ale i na odborníky, kteří se o výzkum korespondence zabývají či studenty pedagogického směru. Přednáška by mohla být také zajímavá jako kulturní akce pro Městskou organizaci města Smiřice Senioři ČR, z. s., která sdružuje starší a zdravotně postižené občany ze Smiřic a přilehlého okolí.

12.2 Harmonogram projektu

Říjen	Výběr podoby projektové části
Listopad	Zvolení hlavní náplně přednášky
Prosinec	Kalkulace projektu a výběr místa pro přednášku
Leden	Rezervace termínu Erbovního sálu u p. Reichové a rezervace občerstvení u soukromé dodavatelky z blízkého okolí
Únor	Vytvoření propagačního letáku. Příprava otázek na hosta.
Březen	Uskutečnění přednášky: pátek 12.3. 2021 v 18:00h. Kvůli pandemii COVID – 19 přednáška nakonec nebyla uskutečněna.

Tabulka 1: Harmonogram projektu

12.3 Financování projektu

Byla provedena předběžná kalkulace projektu a jeho náklady s ním spojené. Částka na splnění cíle a uskutečnění této přednášky činí 2 376 korun českých. Tato částka zahrnuje následující položky:

Pronájem Erbovního sálu (60–100míst):	726 Kč
Náklady na propagaci:	150 Kč
Občerstvení:	1 500 Kč
Celkem:	2 376 Kč

Tabulka 2: Financování projektu

Byl promyšlen způsob úhrady těchto nákladů, a nakonec zvoleno financování přednášky z vlastních zdrojů. Přednáška je zpoplatněna vstupem 50 Kč.

12.4 Propagace

V rámci propagace bylo zvoleno několik prostředků. Prvním způsobem propagace bude vytvoření letáku dvou velikostí (Příloha L). Leták vytvořím v programu Microsoft Publisher a jeho výtisky si pořídím sama. Leták o velikosti A4 bude umístěn na vývěsce města Smiřice, kde bude umístěn po dobu jednoho měsíce. Letáky o velikosti A5 budou umístěny v prostorách městské knihovny Smiřice a též i na Gymnáziu Jaroslava Žáka v Jaroměři, kde byl pisatel mé práce 16 let ředitelem. Jeho osoba samotná či výzkum vytvořený na základě jeho osoby by tak do Erbovního sálu mohl přilákat nejen kantory, ale i zájemce o český jazyk a literaturu z řad studentů. Druhým způsobem bude informace o konání této události vložena na webové stránky města Smiřice do kalendáře kulturních akcí.

12.5 Rozhovor s Robertem Smékalem

Z důvodu pandemie COVID-19 se přednáška nemohla uskutečnit v termínu, na který byla naplánovaná. Náhradní termín zatím není možné určit, a tak jsem alespoň vytvořila krátký rozhovor s jedním z hostů, který měl být na přednášce účasten. Rozhovor je součástí příloh (Příloha M).

12.6 SWOT analýza

Pro vytvoření a správné naplnění projektu jsem zvolila metodu kvalitativního hodnocení, analýzu SWOT. Tato metoda má ve své zkratce počáteční písmena čtyř anglických slov, dle kterých se může projektu zvýšit prestiž, či se na základě jiných pojmů můžeme určitých věcí vyvarovat. O výsledku a přiblížení analýzy pojednává následující tabulka:

Vnitřní prostředí	<u>STRENGTHS</u> Silné stránky (pozitivní, lze je ovlivnit)	<u>WEAKNESSES</u> Slabé stránky (negativní, lze je ovlivnit)
	<ul style="list-style-type: none"> • Zajímavé téma • Blízká vazba se zdrojem výzkumného materiálu • Přítomnost hosta • Občerstvení 	<ul style="list-style-type: none"> • Stres při projevu • Nedostatečně zajímavý obsah přednášky • Nepřítomnost hosta • Ztráta propagačních letáků
Vnější prostředí	<u>OPPORTUNITIES</u> Příležitosti (pozitivní, nelze je ovlivnit)	<u>THREATS</u> Hrozby (negativní, nelze je ovlivnit)
	<ul style="list-style-type: none"> • Rostoucí rozvoj lingvistického výzkumu soukromých dopisů • Více přednášek na základě zájmu o český jazyk • Možnost parkování 	<ul style="list-style-type: none"> • Nízká účast • Neporozumění tématu přednášky • Nevyhovující spolupráce personálem přednáškového sálu • Nezrealizování přednášky – COVID - 19

Tabulka 3: SWOT analýza

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo kvalitativní metodou zhodnotit partnerské korespondenční texty napsané v období 1. pol. 20. stol. Na tyto texty bylo nahlíženo nejen jako na dobové dokumenty, ale i na textovou projekci komunikace.

V rámci hlavního cíle bakalářské práce byly určeny další dvě výzkumné otázky, které přispěly k lepšímu zhodnocení hlavního cíle.

Výzkumná část bakalářské práce byla analýzou 118 soukromých, ručně psaných dopisů z období let 1942–1949. Konkrétně se jednalo o 91 dopisů zaslaných pisatelem a 27 dopisů zaslaných pisatelkou.

Snahou nebylo komplexní zpracování tématu, ale pozornost byla zaměřena na rozbor vybraných aspektů. Kromě kompoziční výstavby a dopisových formulí byla pozornost věnována také náplni těchto dopisů a sociolingvistické analýze, která byla shrnuta jak po stránce funkční, tak stylizační.

První částí, která byla v korespondenci zkoumána byla kompoziční struktura a náplň těchto textů. Soukromá korespondence je řazena do sféry dopisů s neoficiálním charakterem. Je tak tedy daleko méně spojena s epistolární etiketou a umožňuje pisateli větší volnost v kreativě. V tomto korespondenčním materiálu se všechny složky dopisu, tedy lokalizace a datace, oslovení a pozdrav, úvod dopisu, vlastní obsah dopisu, závěr, pozdrav a podpis, postskriptum jeví jako obligatorní. Lokalizace se nejčastěji v dopisech projevuje v nominativní podobě, ovšem daleko častější variantou je místo spolu s datem v mnoha variacích. Mnohdy je datace ozvláštněna konkrétnějším údajem, jako částí dne či časovým údajem. Této varianty využívá častěji pisatel než pisatelka. Ta využívá častější stereotypní formule, kdežto pisatel užívá zajímavějších označení. Nejčastěji zmíněnými frázemi v úvodní části bylo poděkování, nebo omluva za dopis. V závěrové formulí se často objevovala direktivní prosba s žádostí o další dopis. Oslovení se zde projevují zejména křestními jmény, která mají hypokoristickou podobu. Často byly jednotlivé formy oslovení užity společně s různými typy atributu, který tak zvýší emocionalitu vztahu mezi pisateli. Z hlediska náplně dopisů lze z širokého obsahu témat zmínit starostlivost o rodinné příslušníky a zajištění potřeb pro rodinný život typické zejména pro pisatelku. Pisatel se vyznačuje tématy zejména ze svého učitelského prostředí, později z prostředí vojenské služby. Oba pisatelé si navzájem vyznávají lásku a pocity odloučení. Většina dopisů působí neuspořádaně se značnými přechody mezi jednotlivými tématy komunikace. Ve vlastním obsahu dopisů se pisatelé

často upínají ke všednímu sdělení, sdělují si navzájem podobné příběhy, opakují se. Takové dopisy pak ubírají na představitosti a mohou působit až stereotypně. Objevují se také příznačná stereotypní vyjádření jako „mít rád“ nebo častá stýskací spojení. Stereotypní formule zejména pisatel ozvláštňuje zajímavými slovními obraty a vymýšlí zajímavá slovní spojení ve formě aliterace, případně cizojazyčných dovětek. Ve srovnání pisatelka působí, jako by její témata komunikace byla vyčerpána a nová nebyla nalezena. Dopis tak působí, že byla hledána slova pro pouhé zaplnění papíru. Svědčí o tom také řídké psaní pisatelky. Na druhou stranu lze na jejich dopisy pohlížet jako na poému. Především z počátku jejich vztahu se zde vyvíjí básnická tvorba. Oba hledají nové způsoby vyjádření jejich vztahu, oživují psaní originálním přístupem, který je znakem myšlenek a citů chovajících k partnerovi. Stereotyp tak přechází v jedinečnost. Tato část zkoumaných textů působí tak, že pisatelka nebyla typem člověka, který má v oblibě psanou komunikaci, ale i přesto k sobě partneri nacházejí cestu přes poetickou tvorbu, využívání standardních bezprostředních složek a stereotypních formulí, které napomáhají změně a vývoji jejich psané komunikace. Post scriptum bylo do dopisu připojeno pouze v jednom jediném případě, kdy podávalo dodatečnou informaci. Všeobecně lze říci, že známé epistolární konvence jsou v korespondenčním vzorku přítomny. Do těchto konvencí se promítají nejen epistolární formule, ale je zde promítnut i explicitní citový vztah mezi pisateli.

Na výzkumnou korespondenci bylo také nahlíženo z pohledu sociolingvistického. Z hlediska komunikačních funkcí shrnuje tyto texty zejména jedna hlavní funkce, kterou je vytváření a udržování vztahu. Dopisy nám také díky komunikačním strategiím umožňují zamýšlet se nad komunikačním partnerem, ale i nad vztahy celkově. Díky nim pisatelé mohou prezentovat komunikačnímu partnerovi své vlastnosti, schopnosti, které se projevují ve stylizaci. Pisatelé se snaží přesvědčit svého komunikačního partnera o svých kvalitách a stylizují se do rolí, které upřednostňují a u kterých se domnívají, že by mohly partnera zaujmout. Pisatel se zde sebestylizuje do role učitele a muže toužícího po seberozvoji, zejména díky jeho osobnosti vzdělávat sebe a společnost. Dále se pisatelka stylizuje do role hospodyně. Pisatelka je tak stavěna do pozice starostlivé ženy pečující o domácnost. Potvrdili se tak i jejich skutečné role, kdy bylo při počátku výzkumu uváděno jejich povolání. Pisatel Václav Levinský, co by učitel a pisatelka Věra Levinská věnovala své poslední vzdělání Katolické škole, která se zaměřovala především na výchovu dívek v oblasti domácích prací. Sebestylizace a stylizace pisatele/pisatelky není jedinou komunikační strategií,

kteřá působí na druhého z pisatelů. Dalším faktorem, který se do výzkumu promítá je například psaní netradičním stylem. Za zmínku stojí také celková úprava dopisu, která dokáže leccos o pisateli prozradit. Jak již bylo zmíněno výše, pisatelka nesoucítí s psanou komunikací, na rozdíl od pisatele, který si v mnoha dopisech dává na úpravě záležet. Z korespondence cítíme, že pisatele těší psaní dopisů, proto také často pisatelku upomíná ke zpětné reakci na dopis. Jeho dopisy bývají psané obsažněji, jako by chtěl využít veškeré místo ke psaní a sdělit vše potřebné. Pisatelka takovým nadšením neoplývá, o čem svědčí i rada pisateli, aby „zbytečně netýrali poštu telegramy“.

K určité proměně frekvence psaní dopisů dochází ze strany pisatelky v letech 1948–1949, kdy je již jejich vztah ve svazku manželském a pisatel je ve vojenské službě. Jejich vztah je plnohodnotným a dochází k odloučení milované osoby. Překonání 2. světové války bok po boku oběma komunikujícím partnerům přineslo určité uvědomění svého vztahu. I přesto, že válka do jejich vztahu přímo nezasáhla, mohlo toto období přinést určité uvědomění vztahu, věrnosti a vzájemné sounáležitosti a posílit tak jejich vztah. To se jeví jako vysvětlení, proč pisatelka píše v tomto období daleko obsažněji než v počátku jejich vztahu. Objevující se zdvořilostní prvky v korespondenčních textech prostupují celým vzorkem, ale pozornost zde patřila zejména interogativním větám s kondicionálem, deminutiva a zejména omluvné fráze s prvky knižního imperativu, které přispívají k udržení kontaktu mezi odloučenými partnery.

Závěr bakalářské práce tvoří projektová část, která si kladla za cíl vytvoření kulturního projektu. Jako formu tohoto projektu jsem zvolila přednášku s názvem „Kdyby dopisy mohly vyprávět, aneb jaké příběhy se skrývají za soukromou korespondencí 1. pol. 20. století“. Mým úkolem bylo představit výsledky výzkumné části a pojednat o životě korespondentů. S přednáškou byly spjaty i jiné důležité složky pro naplánování takové akce. Vzhledem k situaci s Covid–19 přednáška nakonec nebyla zrealizována, přesto mi byly činnosti spojené s plánováním přínosem.

V neposlední řadě je třeba poznamenat, že výše zmíněné výsledky poukázaly na velmi zajímavé aspekty soukromé korespondence a představily široký okruh informací v této oblasti, na který lze navázat dalšími výzkumy ať už za pomoci kvalitativně orientovaných přístupů či komparativních studií kvantitativní analýzy.

Seznam použité literatury

- BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. 467 s. ISBN 80-200-0020-8.
- BLÁHA, Ondřej. Čeština 1. poloviny 20. století. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová. 1. svazek. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 239-242. ISBN 978-80-7422-481-2.
- DITTMANN, Robert a Oldřich ULIČNÝ. *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 227 s. Monografie. ISBN 978-80-244-3549-7.
- ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 381 s. ISBN 978-80-7106-961-4.
- ČMEJRKOVÁ, Světa. Jak mluví ženy a jak mluví muži. In: *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Světa Čmejrková, František Daneš, Jiří Kraus, Ivana Svobodová. 1. vydání. Praha: Academia, 1996. s. 35-38. Ediční číslo 889. ISBN 80-200-0589-7.
- HAVRÁNEK, Bohuslav. Stylistika. In: *Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k Velikému Ottovu slovníku naučnému*. 1. svazek 6. dílu. Praha: Novina, 1940. s. 471-473. ISBN 80-7185-545-6.
- HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 6. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 568 s. Učebnice pro vysoké školy.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HIRSCHOVÁ, Milada. Deixe. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová. 1. svazek. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 299-300. ISBN 978-80-7422-481-2.
- HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. 243 s. Monografie. ISBN 80-244-1283-7.
- HLADKÁ, Zdeňka a kol. *Čeština v současné soukromé korespondenci. Dopisy, e-mail, SMS*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. 71 s. + 2CD. ISBN 80-210-3921-3.
- HOFFMANNOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ, Eliška CHVALOVSKÁ, Lucie JÍLKOVÁ, Petr KADERKA, Petr MAREŠ a Kamila MRÁZKOVÁ. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. 1. vydání. Praha: Academia, 2016. 510 s. Edice číslo 11761. ISBN 978-80-200-2566-1.

- HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika a ...: současná situace stylistiky*. 1. vydání. Praha: TRIZONIA, 1997. 200 s. Jazykové příručky. ISBN 80-85573-67-9.
- HOLMES, Janet. *Introduction to Sociolinguistics*. Fourth Edition. London and New York: Longman, 1992. 510 s. ISBN 13: 978-1-4082-7674-7.
- JELÍNEK, Milan. Existuje obecný styl ženský a mužský? In: *Žena-jazyk-literatura: sborník z mezinárodní konference*. Dobruška Moldanová. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1996. s. 297-303. ISBN 80-7044-147-X.
- JELÍNEK, Milan. Styl epistolární. In: *Pocta Dušanu Šlosarovi*. Petr Karlík, Jana Pleskalová, Boskovice: Albert, 1995. s. 126-137. ISBN 80-85834-39-1.
- KRAUS, Jiří. Epistolární styl. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová. 1. svazek. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 435. ISBN 978-80-7422-481-2.
- KRAUS, Jiří, Jana HOFFMANNOVÁ. *Písemnosti v našem životě*. 2. upravené vyd. Praha: Fortuna, 2005. 159 s. ISBN 80-7168-920-3.
- MACHOVÁ, Svatava, Milena ŠVEHLOVÁ. *Sémantika & pragmatika jako lingvistické disciplíny*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1996. 190 s. ISBN 80-86039-05-6.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- NEKULA, Marek. Navazování a udržování kontaktu a oslovení. In: *Užívání a prožívání jazyka: k 90. narozeninám Františka Daneše*. Světlá Čmejrková, Jana Hoffmannová, Eva Havlová. Praha: Karolinum, 2010. s. 239-244. ISBN 978-80-246-1756-5.
- NEWERKLA, Stefan Michael. Germanismy v českém lexiku. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová. 1. svazek. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 584-586. ISBN 978-80-7422-481-2.
- PLESKALOVÁ, Jana. Hypokoristikum. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová. 1. svazek. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 660-663. ISBN 978-80-7422-481-2.
- SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie. *Komunikační strategie v dopisech Boženy Němcové*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2005. 171 s. ISBN 80-246-0927-4.

- SRB, Vladimír. *1000 let obyvatelstva českých zemí*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2004. 275 s. ISBN 80-246-0712-3.
- RALPH-LEWIS, Brenda. *Hitlerova mládež: Hitlerjugend ve válce a míru 1933–1945*. Praha: Svojtka, 2001. 192 s. ISBN 80-7237-386-2.
- ŠLOSAR, Dušan. *Tisíciletá*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1990. 118 s.
- ŠUSTROVÁ, Radka. Děti a válka. České a německé děti v Protektorátu Čechy. In: *Válečný prožitek české společnosti v konfrontaci s nacistickou okupací (1939–1945)*. BUREŠOVÁ, Jana a Zdeněk Hazdra. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 67–78. Sborník příspěvků ze symposia k 70. výročí vypuknutí druhé světové války. ISBN 978-80-87211-38-0.
- TANNEN, Deborah. *Ty mi prostě nerozumíš: jak spolu mluví ženy a muži*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1995. 336 s. ISBN 80-204-0470-8.

Literatura související s tématem

- HLADKÁ, Zdeňka a Olga MARTINCOVÁ. *Slova v soukromých dopisech: lexikografická sonda*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 139 s. ISBN 978-80-210-6112-5.
- HLADKÁ, Zdeňka a kol. *Soukromá korespondence jako lingvistický pramen*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 187 s. ISBN 978-80-210-6140-8.

Použité slovníky

- *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, 2006. 413 s. ISBN 80-7345-086-0.
- *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České Republiky*. 1. vydání. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd. 2000. 647 s. ISBN 80-200-0493-9.
- *Slovník zkratek*. Praha: Encyklopedický dům, 1994. 231 s. ISBN 80-901647-1-4.

Seznam internetových zdrojů

- BLEHOVÁ, Markéta. *Továrna Františka Wiesnera v Chrudimi ve třicátých letech 20. století*. [online]. Praha, 2017 [cit. 22. 01. 2021]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta. Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce PhDr. Jiří Hnilica, Ph.D. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/177636/>
- Hloubkaři. Kdo byli „národní hosté“ a proč na ně hloubkaři útočili? In: *Hloubkaři.wordpress.com*. [online]. 28. 08. 2008 [cit. 21. 01. 2021]. Dostupné z: <https://hloubkari.wordpress.com/2008/08/28/384678-kdo-byli-narodni-hoste-a-proc-na-ne-hloubkari-utocili/>
- KREJČOVÁ, Jana. *Rodinná korespondence – jazykové sondy*. [online]. Brno, 2010 [cit. 12. 12. 2020]. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav českého jazyka. Vedoucí práce doc. PhDr. Zdeňka HLADKÁ, Dr. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/tr1io/>
- MARTINCOVÁ, Olga. Okazionalismus. In: *CzechEncy.org*. [online]. [cit. 24. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OKAZIONALISMUS>
- Město Smiřice. Úřad a samospráva. In: *Městosmiřice.cz* [online]. 15. 08. 2018 [cit. 02. 02. 2021]. Dostupné z: https://www.mestosmirice.cz/gp/id_galerie=1088
- NEKULA, Marek. Zdvořilost. In: *CzechEncy.org*. [online]. [cit. 26. 02. 2021]. Dostupný z: <https://www.czechency.org/slovník/ZDVO%C5%98ILOST>
- SCHLANGE Karl. Organizace Todt. In: *Válka.cz*. [online]. 07. 07. 2003 [cit. 21. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/Organizace-Todt-t293#1454>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Harmonogram projektu.....	48
Tabulka 2: Financování projektu	48
Tabulka 3: SWOT analýza.....	50

Seznam příloh

- Příloha A: Čestné prohlášení o pravdivosti údajů
- Příloha B: Úprava korespondence–Horizontální a vertikální členění textu
- Příloha C: Náplň dopisu–Období protektorátu Čechy a Morava
- Příloha D: Úprava korespondence–Monogram

Příloha E: Úprava korespondence– Grafické zobrazení 1

Příloha F: Úprava korespondence–Grafické zobrazení 2

Příloha G: Aliterace

Příloha H: Stylizace–Role učitele

Příloha I: Stylizace subjektu adresáta/receptora 1

Příloha J: Stylizace subjektu adresáta/receptora 2

Příloha K: Stylizace subjektu adresáta/receptora 3

Příloha L: Propagační leták k projektové části

Příloha M: Prostory Erbovního sálu

Příloha N: Rozhovor

Příloha A: Čestné prohlášení o pravdivosti údajů

Čestné prohlášení o pravdivosti údajů

Já Věra Smékalová, narozena 11.8.1949, bytem Kršovka 468, Smiřice 503 03, tímto

čestně prohlašuji,

že jsem jediný potomek a dědic svých rodičů paní Věry Levinské, nar. 29.11.1922 a pana Mgr. Václava Levinského, nar. 24.4.1922, oba toho času již zemřelí, kteří zanechali v pozůstalosti svou soukromou korespondenci z doby svého seznámení z let 1940-1950.

Jsem seznámena s obsahem korespondence a souhlasím s užitím a to doslovným i jmenným pro další studijní a archivní účely, především pro vypracování bakalářské práce mé snachy paní Lucie Smékalové, DiS., nar. 30.5.1992 na Univerzitě v Hradci Králové.

Ve Smiřicích dne 01.10.2020

Věra Smékalová

Březen 1945.

Čero,

vroucí díky za Tvé poslední zprávy. Jsou stále smutnější a smutnější.

Snad po první od té doby, co se psáme, musím psát, ač bych raději mlčel. Poslyš, Čero, dali nám sem teď správně nystěhovalec, t. j. „národních hostů“. Všecky volné místnosti nabrali. My jsme musili uvolnit 2 vělnice. Byly to ty, co jsem měl připraveny pro Vás. Nebylo dovoleno. Porad' mi, jak to nyní provést? Budete se muset stěhovat? Napiš mi, jaká je u Vás situace, já bych se ale toho dále řídil.

V našem kraji teď operují: Chrustim, Pardubice, Půlouč. Minulou neděli se stěhovali na odho k d'ěl. Nemělo se vycházet z venice. Bratr, který chodil do míst. psát, je již 14 dní u Těchu. Noth.

Příloha C: Náplň dopisu—Období protektorátu Čechy a Morava

25. května 1945.

Těto,

přijmi moje nejkrásnější pozdravy a vzpo-
mínky v osvobození vlasti. Byly to hrozné
dny. Plyněl jsem, že se i náš kraj zvedl,
dokonce Černošice, že mají 1 obět. Naše obec
má též jednoho hrošáka, který zahynul
ukorčením při hájení Staroměstské radnice
v Praze, když před tím celou válku byl
partyzánem. V neděli máme na jeho počest
v naší obci božstvo.

Němci naší obci nadupovali a strašně
nám židli bili. Nyní u hranice. Mili
jsem zde i velkou posádkou Rusů. Přes 100
velikých aut. Také zde byli partyzáni, kteří
vytvořili liny od zbytků německé armády.
U nás spali dva.

Němci jsou doma, ale nemůžeme, jak to
vše bude v jiných dnech. Dějí se zde v kraj
veliké změny. Žijí stále v očekávání věci

přítelích, a také věřím, co mi čeká. Rád
bych šel mít ušou dále od olomouci, nejra-
dš do pohraničí. Musíme doufat!

A co ty děláš? Napíš mi, jak to vše
u vás bylo!

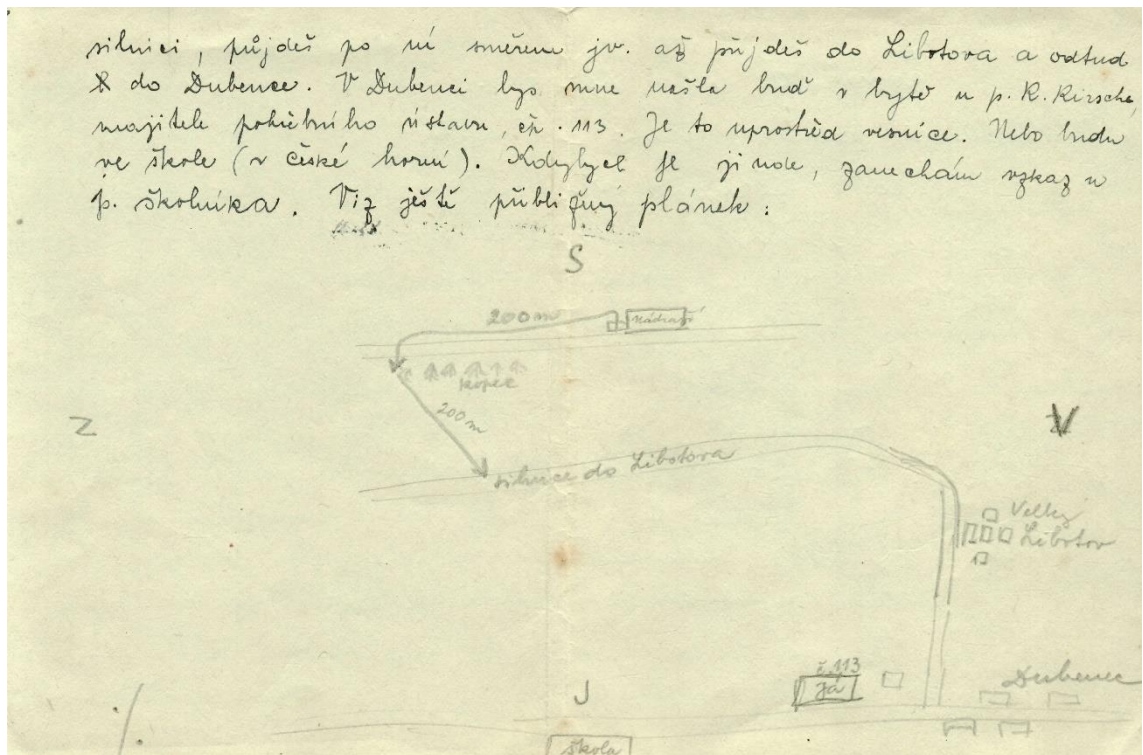
S mnoha pozdravy a upřímnými

Tvoj přítel
Káclav.

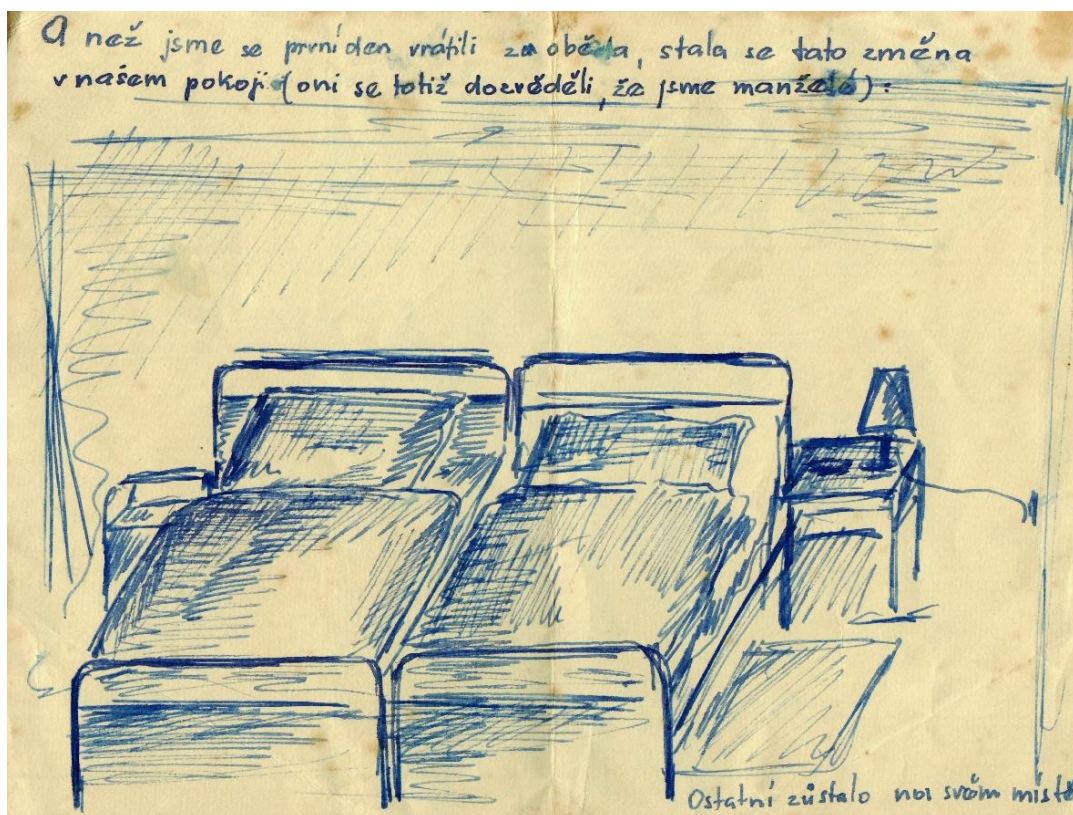
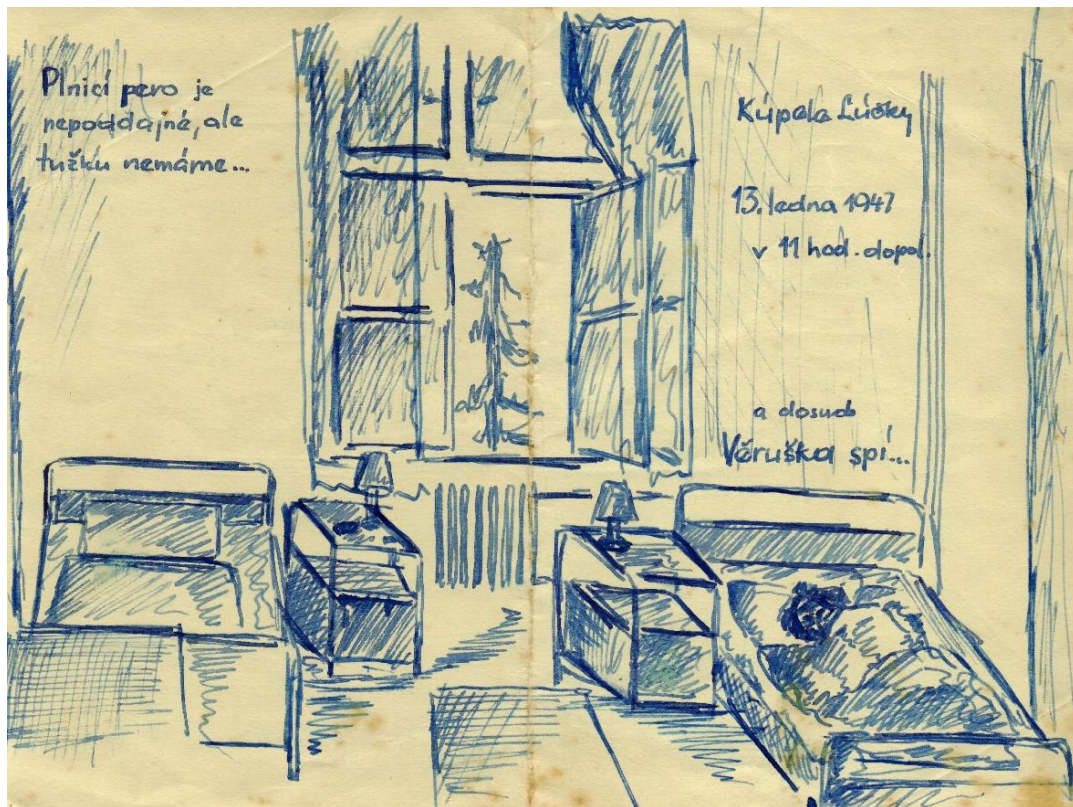
Q
Pondělí 12. července 78.
Luzjnickýj' Venáček,
odpustí; ani věnu jsem
se k písání nedostala. Zarážalo jsem ryhla,
angust, trochu jsem ryhla, abys ten obřek do-
šel, ale tak hozeu jsem byla ospalá, se jsem
ani věnu nemohla uarřit. Píše jsem o těle
soudel, jsem trochu schodila. Věnu jsem se -
52 kg - to je málo. Mění se naprostě do ču
a se přehab. Chci to tak? - Proti jsem se daly
a mamkou do ryhla. Jisté se věnu ne uar
opřev. Píše jsem Hlidy chle, uahorový dnu
a stěle věnu. Litra věnu jedu do Hrudky,
abys ten věchno obstaral. Inad se nic
nese pomenu. Dnes tu byla teta a. Raso vě a
věnu, se má a. lehorinu věnu ^{ampr.} ~~ampr.~~ barvy, a
se věnu do. Chci se ten věnu otarit. Máš vě-
ani je, věnu věnu a věnu no věnu,
chci to vě, aby se vě věnu do věnu
věnu. - Abys věnu věnu, teta vě věnu
věnu.
Měj věnu věnu, mo věnu věnu jako vě věnu

Příloha E: Úprava korespondence– Grafické zobrazení 1

Příloha F: Úprava korespondence–Grafické zobrazení 2

Příloha G: Aliterace

Příjemný pozdrav posílá posluchač pětiden-
ních přednáškových přednášek pěkně před-
nesených, pravě prima přednášejícím prokou-
maných, procvičených, podaných přirozeným
přístupem.

Pakliže počne přednášející pan profesor
pročítaně promlouvat před polměsíční poku-
šujícími posluchači ("Pěkný počátek, polo-
vice práce pryč!"), počnou páni, panice, pa-
ni, panny pozorně psát pravou pra-
cičkou písmena pokusímek. Přesřelš práce
ponejprv! Přeskota! Pětidenní přednášení,
poddělí - pátek, předlouhá pracovní perioda
při překrásném počasí.

Přuctivě pohlížej páni posluchačové
před přemoudrého pana profu. Právě pro-
bíráme potouchlé představení Ego Bobalki
přivandrovalým perským panovníkem
Ovixutimelem Patuáclým. Přemnoho pře-
háček prý přehnal před porážkou bobalk-
ského pohlavára.

Milá Věro,

právě jsem Ti vyprávěl průběh dějepisného kursu. Můj máj p. docent přednáší velmi zajímavou přednášku, ani nevím na které thema. Většinou všichni spí nebo čtou. Můj soused, K. Křemáček (známý z kursu v Hradci), píše též dopis. Pan rapisovatel se tváří, jako by seděl na jehlu a občas pokrývá usta. Předemnou sedí p. kolega Jakub Kdrálek, který právě dočel velmi zajímavou dobrodružnou knížku „Poslední sok“ a páčnává se bavil se svou sousedkou, která na něho netvrdě hledí, jako se ~~je~~ má vyrušena. V první lavici sedí velmi přešlý pan řídící a hltá poslední stránky Rodokapsu. Ze zadních lavic ozývá se spokojení oddechování a smíření s a brzkým osudem. Všude vládne klid v očekávání věci přístích, který je plně monotónním hlasem pana přednášejícího. Právě něco pavi o pálení čarodějnic, načež si musím udělat poznámku do mého zápisníku.

V sobotu jsem starou dojel. Žijí
myši stále v přípravách a ve svamech
se blíží k velké události - sousošiny
valky. U sousoší se píše stále euhroí.

27.8.73.

Pokračování:

Tak zase sedím a dumám. Těra, jsem měl
referát zde na shemas "Německá reliquie na
moři." Nevím ale, poslouchal-li mne někdo.
Vše je při starém. Pan zapisovatel opět spí
klidně spánkem. Jedem p. kolegovi koupil
rybičkovi hračku "pejska", a tak si ho stále
hladí. Nejhrávnější na tom všem jsou přestávky,
kdy chodíme na smyčkový. Kéa jsme též
poslouchali koncert klavírní hudby, který
uspřádali kolegové.

Ciao!

Keny.

Kopáček dovoluje si Vám
poslat z kurzu
Kopáček

Příloha H: Stylizace—Role učitele

Příloha v ústřední v Keru. Městeček 2. ún. 1944.

Širo,
právě ti je příloha. Když Ti však vše blíže vyvětlím, stáhnij
Ti za svůj rozkošný dopis. Cíle jsem jej několikrát, a
stále se mi více líbí.

Ma a nyní trochu vyvětlím. Mám totiž hládku,
ve sdělit škole v H. Městečku se hlídá v ústřední. A právě
duo to postihlo mě. Žle se mi však nevede. Teplicho
je zde znamenitý, rádso mi vypráví od večera, často
se převálim do polobábovských pohovek a „přemýšlím“,
mám zde bezračné dítě, které prozatím je ještě
nešťastné. Napsal jsem zde již zápis z poslední
konference, opravil slohové úkoly, dom. cvičení a počti
a z mluvnice. Už napíši tento otopis, husku psát
ještě jeden svého společenství na Moravu a pak na stroj
zápis z posledního pracovního kroužku.

Těm se, že mne poučíš, co se týká tématu
„Abeceda štěstí v lásce, v manželství a ve věnu.“ Pově-
dij mi, jako soli. No, už mi, netí-liž pravda? (zobáště co
se týká prvního bodu.) Také v duchu s Tebou pro-
řívám své nadšení pro dramatické umění. Plně Ti
Tvé počínání schvaluji. Napiš mi, jak pokračujete!

A nyní něco z mých ojmů a zkušeností
v novém přístupu. Jsem hrubý a bezcílný
něč 41 svěřencům a nequám slibování. Oni jsou
líni, nepořádní, drzí, neobalí, neukázněni,

řhátká - holubičk. Ale já je zřcholil. Ještě jsem
sice nikoho nepřiznal, ale výsledky jsou již vidět:
o přestávkách neběhají po chodbách, nehoní se po
třídě, nerou se za stany, nečmáří po tabuli, ne-
ukopávají rohy u stůl, papírky hází jen zřídka,
lavice nepřivacejí, volupím-li do třídy, do 3 vteřin
vstanou a se utiší, skoro klidně se omlouvají, na 50%
se hlásí, chléjí-li odpovídat, ani 80% má dom. cvičení,
jeu ani 2% se loučají místo vyúčování po místě atd.
To je moje třída - 5. třída - 22 kluků a 19 děvčat.
Jsem zcela spokojen. Se členy sboru si bezvadně
rozumím. Dokonce jeden z nich a p. ředitel jsou
mými bývalými učiteli. S panem ředitelem jsem docela
spřámen.

A nyní důležitá úloha pro Tebe. Od 12. s. m.
mi drž všechny palce, co jich máš. Čeká mě těžký
problém. Co, ani vř. Výsledek budu možná vědět již
13. 4., možná až 28. 4. Samozřejmě, že Te budu ihned
informovat. Kdyžbych Ti snad nepal v této době,
omluv mne, protivu Ti! To vř, práce nad hlavu.

Potřeboval bych, kdyžby mi došla odvahy.
Ať Ti dokonce v historické věci, neboť za chvíli bude
zacínat letní čas.

Vzpomeň si na vzpomínajícího kámu.

Příloha I: Stylizace subjektu adresáta/receptora 1

17. 4.
43.

U L

Věro,
konečně Ti mohu vyjádřit potápnosti, které se odehrály a mému životě v posledních dnech.
Jak jsem Ti již říkal, byly moje žádosti zamítnuty. Vůde jsem se tedy rozloučil, a konečně přišel stáda. Tu k mému přišel kelička, vzala moje zamítnuté žádosti a jela znovu do Pardubic. A když jsem tam ve středě ve 2 hod. přijel s celým záručením, bylo vše vyřízeno - žádost povolena. Udělal jsem proto "šlesem vzal!" a pelášil domů. Co ale teď? Rozhodl jsem se, že budu hospodářit doma. Splněl jsem se však ve výpočtu, neboť nároč práce mi to nepovolil. Jel jsem opět do Pardubic, ale ani tam jsem neporadil; buď bych se musel naučily při kanceláři (ovšem se souhlasem min. školství) nebo bych musel převzít hospodářství. A tak mi nároč práce přídělal místo v továrně Wiesner v Chrudimě, kde budu přeskoušet na výrobu válečného materialu. Ale ani teď jsem si nedal pokoje, poněvadž jsem slyšel, že zapracované síly postávají do Říše. No a na doporučení tří významných obchodů jsem se posel o Hlinka zum Bezirksbeauftragten des Kuratoriums für die Jugenderrichtung in Böhmen u. Mähren. Velmi překvet mě přijal, a co více: již mne očekával. Sepsal se moum přihláškou a ještě jednou přihláškou do vyvíhového tábora (Schulungslager) pro instruktory Kuratoria, navolněpostolně do Čepřky (je to pry u Hradce). Přicháším v nívalu als erster Mitarbeiter für die geistige uod körperliche Jugenderrichtung im Gerichtsbezirk Herrmannstädtel. Měl bych to tedy

doma. Bylo mi řečeno, že v příznivém případě
během 14 dní dostanu předvolání do rybnického
sabora. Zároveň však myslí na niádru práce, povolil
mi to. Věř, že těchto 10 uplynulých dní by se
dal sestavit napínaný román ze života mého.
Ve středě 21. l. m. budu postupovat k Wiesnerovim,
snad již ta válka nebude dlouho trvat a pak myslím
že u mi to neztatí.

Přijal bych stejně nebyl jel přes Jaroměř do
Dreslau, jak jsem Ti psal, poněvadž hoši jeli přes Vst' u. l. l.,
a to již ve 3/4 hod. z Jaroměra.

Třpytivé perly opět neposlám, přesto že jsem je
líbil. Prosim, promiň mi to! Jsem tak strašně přeplněn
udávkou, že by to byl nejmeně brotinský epos o he-
zamelech; musím počkat, až trochu zchlodnu z rad-
zení po osvobození.

Dostala již obálky? Napíš mi a pošl bániček!
Co soudíš o nové instruktorství v Kuratoriu? Vst', chystám
se něco. Nequd's to v té Cěperce?

Musíš pozabýti a vzpomínat, jakoj i "pase a
pune bez námmu" žarila

Věruq.

Příloha J: Stylizace subjektu adresáta/receptora 2

1. máj 1944 ve 23,30 hod.

Káro,

Průduě molečůj dík za hrá'sný a poučůj dopis. Tak se mi líbil, že jsem jej čítl něholikrát.

Tase máim hlídka ve škole v Heriu. Morlei. Radoio mi opět bepraduě vyhrává, kalcim eo již máim pětůj housek práce za ubou. Poraž, napsal jsem již 2 rozprhy hodin, opravil čěshý díkta't, najedl se, pozpominul a myní písi dopis.

Průduě bych Ti chtěl vyličit průběh svých zhousek z jazyka němečého pro klavni školy a z pedagogiky. Hleda po válcích, 12. dubna jsem dělal písemnou zhousku z němečiny. Přivla tato shímata:

- 1) Mein Beitrag zur Hebung der Volksgesundheit
- 2) Biegung der starken männlichen Hauptwörter.
(Methodichy zpracoval pro klavni školy.)

Druhá skupina měla:

- 1) Wie kann ich zum Reichsgedanken erziehen.
- 2) Ich esse mein Brot - Ich esse sein Brot. (Methodichy.)

Písemku jsem napsal na 7 stránek. Jak jsem se později dozvěděl, dostal jsem z ní 3. Na dozoru byl zajímavý páu. Myslel jsem, že je to jecou p. profesor z obchodní akademie. Ale druhý den jsem se dozvěděl, že to byl sám náš p. přednosta zhousčůj kornice, p. zeměd' inspektor Chlupáč.

13. dubna jsem dělal ústní zkoušku. Bylo 5 zkušebních komisí, z nichž jedna pedagogická. Přítomni byli 3 zemští inspektori a 2 okresní. Konvence byla šťastlivá.

Shodou okolností, o které Ti píšu ústně, jsem se dostal do zkušební komise III., kde zhoušel p. prof. Paločka z obchodní akademie a mezi přítelci byl i jeden p. kolega ze zdejší chlapecké školy, s kterým se velmi dobře znám.

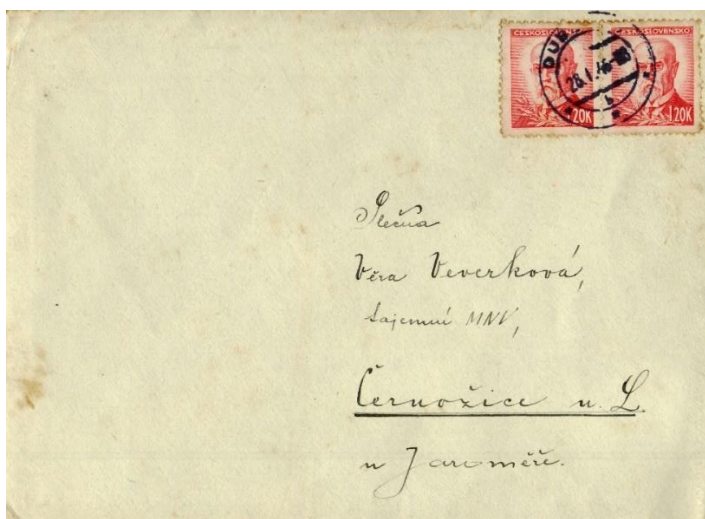
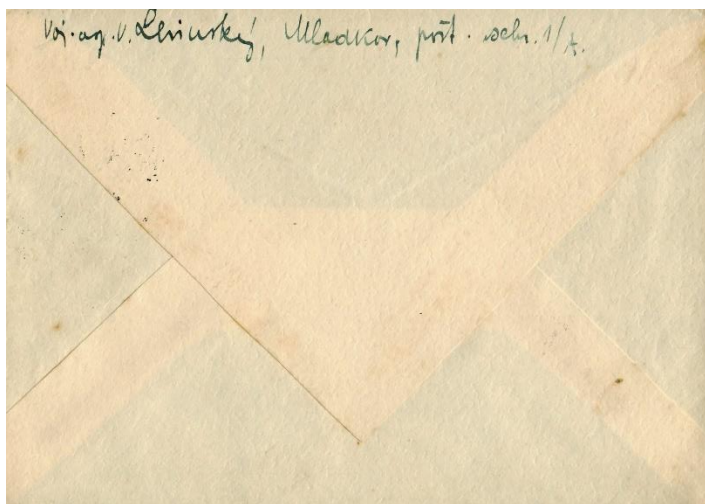
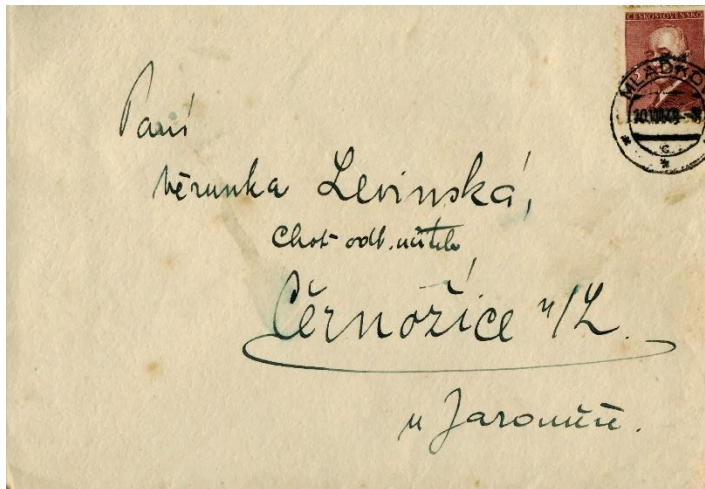
Dostal jsem tyto otázky:

- 1) Pflege der Gesundheit und Rasse. (Článek - přečíst a vyprávět obsah.)
- 2) Nibelungenlied
- 3) Hans Sachs.
- 4) Richard Wagner.
- 5) Goethes klassische Werke.
- 6) Weil-denn (pravopis! věta hlavní a vedlejší)
- 7) Modale Zeitwörter. (Zlášťovosti. Trojitý infinitiv.)
- 8) Dr. Goebels.
- 9) Im Theater.

Všechny otázky, které jsem dostal, mi seděly báječně. Jako pozorovatele jsem z počátku neměl nic nebezpečného, až později přišli kromě jiných páni zemští inspektori Ostří a Chlupáč. Povaz, věro, já je "rozhlax", neboť jsem z ústní dostal 2!!

A nyní jsem sěl na pedagogiku. Zatím se zde učí opět navítání páni: dokonce 3 zemští páni inspektori a jeden okresní. Když jsem náh přišel na

Příloha K: Stylizace subjektu adresáta/receptora 3

Příloha L: Propagační leták k projektové části

Městská knihovna Smiřice a Kulturní středisko Dvůrana vás srdečně zvou na

PŘEDNÁŠKU
studentky Univerzity Hradec Králové Lucie Smékalové

na téma

„Kdyby dopisy mohly vyprávět, aneb jaké příběhy se skrývají za soukromou korespondencí 1. pol. 20. století“

Pátek 12. března 2021 18:00 hodin
V Erbovním sále
(vedle Kaple Zjevení Páně, vchod od knihovny)

Akce bude doplněna o názornou výstavu autentických dopisů.
Občerstvení zajištěno. Vstupné: 50 Kč.

Příloha M: Prostory Erbovního sálu

Zdroj: Fotografie poskytl Městský úřad Smiřice

Autor fotografií není znám

Příloha N: Rozhovor

Rozhovor s vnukem pisatelů Robertem Smékalem

Záznam rozhovoru – doslovný zápis

T: „Roberte, jako vnuk pisatele Václava Levinského a pisatelky Věry Levinské, jaké na ně máš vzpomínky“?

R: „Pamatuju si, že nás jako děti vzali s bráchou na Rozkoš, kde bylo letadlo. To bylo normální letadlo, ale byla z něj restaurace, a tam jsme byli s nima. Šli jsme na lodku a vím, že do té lodky teklo a děda vesloval, a pak v týhle restauraci jsme si dávali limonádu a vím, že byla hrozně nedobrá, že mně nechutnala.“ (směje se)

R: „Už si přesně nepamatuju jak to bylo, ale děda mi často vyprávěl. Třeba když bydlel v Licomělicích, tak tam měli na vesnici vodní nádrž pro hasiče, kde se v létě koupali, a tak. No, a v té nádrži byl kámen, kterému říkali „dědek“. A na ten kámen lezli a skákali z něj do té vody. Vím, že tuhle historku nám opakoval snad tisíckrát. No, a on jako mnoho dalších na něj taky vylezli a skočil do vody, jenže tam bylo málo vody, a jak skočil, tak se hlavou uhodil o dno, rozrazil si hlavu a omdlel. A nějaký ty kamarádi, že ho teda vytáhli ven, že vyplaval, a pak nám vždycky říkal, že když budeme někde u vody, že si musíme měřit, kam skáčeme, že je to prostě hrozně nebezpečný.“

T: „Vzpomínáš na nějakou vtipnou historku, která se mu stala, nebo kterou Ti sám on vyprávěl?“

R: „Nevím přesně v jakých to bylo letech, ale učil v Dubenci, a byl zvaný na hrozně moc školních srazů, protože jak učil na různých školách a různé ročníky, takže vždycky od května začínaly srazy. Ze začátku, když nebyl tak starej a účastnil se toho, tak to byl sraz každéj víkend, nebo třeba i soboty i neděle. Třeba i dva srazy oba víkendový dny za sebou. Byl třeba i sraz, že přejížděl. Jednou byl na jednom, druhý den na druhým. A to bylo furt. Těch ročníků bylo hrozně moc, a pak už jenom čím byl starší si jenom vybíral, kam bude chodit na jaký srazy. Že třeba tam věděl, že tam bude nějaký kolega učitel, že si popovídaj, nebo ty studenti, ale neměl prostě možnost to obsáhnout, postíhat to, protože ho zvali pořád. Spousta kantorů samozřejmě umíralo a prostě jeho pořád zvali na hrozně moc akcí. No, a jednou byl pozvaný do Dubence. To mu přišla už třeba

půl roku předem pozvánka, nebo věděl, že tam bude nějaký sraz, ale už si nepamatuju, co přesně to bylo. Bylo to přímo v té škole, já jsem tam nikdy nebyl, ale on o ní vykládal a řekl, že to bude nějaký termín, třeba 10. května. A furt když jsme k nim jezdili. Každý víkend jsme tam vlastně jezdili k nim na návštěvu, tak pořád to připomínal. Hlavně to nezapomeňte, potřebuju tam dovízt a tak dál. Když to bylo takhle dál, tak jsme ho vozili. Když to bylo dostupný, tak on si jel třeba vlakem. Ze začátku jezdil třeba i vlakem do Jaroměře a tak, ale postupem času jsme ho pak už jen my vozili. V Černožicích k vlaku to bylo dobrou kilometr pěšky. No, a pořád nám to připomínal do toho Dubence, abychom na to nezapomněli, a tak vždycky já s bratrem, kdo zrovna bude mít čas jsme mu to odsouhlasovali. A pak přišel ten den D, kdy jsme tam měli být, a já myslím, že to bylo od 11 nebo 12 hodin, nebo tak nějak, a on už od rána, ale to dělal vždycky. Ten den, když někam měl jít, tak on od rána třeba v 7 h vstal, umyl, oblék se do saka, do kvádrů, do košile a čekal. To bylo vždycky tak. Od rána byl v tom, nachystanej, aby to pak jako nehonil, což je paradox, že já to mám třeba úplně obráceně, nebo prostě že hodně lidí to má obráceně, ale on byl v tom prostě tak důslednej, že to muselo být přesně takhle. No, a takže to jsem ho tam vezl. Zajel jsem pro něj a jeli jsme do toho Dubence. Přijeli jsme ke škole. Já jsem nevěděl kam přesně, tak on navigoval. Přijeli jsme ke škole, hezká budova, opravená a nikde nikdo. Ani auto, ani člověk, nikdo nikde, nic. Byli jsme tam dřív, třeba o půl hodiny, nebo jestli o hodinu, ale víc ne, ale nikde nikdo. No, a tak jsme zastavili, a že půjde zazvonit na školníka. Tak jsme zvonili na školníka a nikdo neotevřel, tak jsme tam dobu přešlapovali a za nějakou dobu se objevil chlap. To byl nějaký ten správce školy, školník, a tak mu začal říkat, že tam má být sraz. A já už nevím, to bylo pak třeba po 40 letech. To byl nějaký docela důležitý sraz, a školník mu řekl, že jo, že to je sice toho desátýho, ale ne května, ale červen, takže jsme tam byli sice dobře, ale o měsíc dřív. (směje se) No, takže on vlastně byl od rána v saku, oblečený, jeli jsme tam někdy v poledne, a pak jsme jeli zase zpátky no. O nic nešlo, byl to Dubenec, to je kousek, chvilka cesty, ale vtipný na tom je to, že tím byl celý den zabitej, ale nic se nedělo.

On si všechny tyhle akce psal. Měl stolní kalendář, a všechno si psal do kalendáře. Kdy, kde má být, kdy má doktora, kdo kdy má jaký svátek. On byl na tohle hrozně pečlivý. V pokoji měl stůl, na něm měl psací stroj. Na něm psal dopisy, i když psal hodně ručně, ale když potřeboval něco úředního, tak to psal na tom stroji. S počítačem to vůbec, to nepřišel nikdy ani do styku s ním. No, a na tom stole měl psací potřeby, různé sešity, prázdný papíry, matematický tabulky, knížky, to všechno tam měl. Byl tam telefon, a na

zdi měl diplomy různý ze škol, co kde dostal, jaký uznání a titul magistra, z Univerzity Karlovy diplomy, to tam měl všecko pověšený nad sebou. No, a měl v tom všem prostě pořádek. V kalendáři měl všechny výročí, a co kde měl za kym měl jít a tenhle termín si napsal o měsíc dřív.“

T: „Jak jsi jako dítě vnímal vztah tvého dědy a babičky? Ted', s odstupem času, když znáš nějaké historické souvislosti, myslíš, že jejich vztah byl osud, že museli být prostě spolu?“

R: „Babička s dědou byl symbol, pro mě, když to takhle vezmu, byl symbol takový soudržnosti. Oni byli fakt pořád spolu, a když jsme se třeba s bráchou takhle o něco hádali nebo tak, tak oni nám vždycky říkali: „Podívejte se, my s babičkou se nikdy nehádáme.“ To nám říkali a musím říct, že za celou dobu, co pamatuju, tak jsem je viděl třeba jen jednou se pohádat, ale jako pohádat, ne že by na sebe křičeli, to jen zavřeli dveře mezi sebou. Mezi kuchyní a obývánkem zavřeli dveře, aby jako se neviděli, a to byla celá hádka. Chvilku byli jako každej sám, a to bylo celý. Každý si zamumlal to svoje „no jo, on má svoji hlavu“, druhej si řekl víceméně to samý, a to byla celá hádka. Ale jako nějaký, že by lítaly talíře, nebo si nadávali nebo zvyšovali hlas na sebe to vůbec. To jsem fakt za celou dobu vůbec neslyšel. A hrozně dlouho jsem nevěděl. To jsem zjistil až postupem času, že oni měli přezdívký. Ale oni si tak neříkali před náma. Oni si tak říkali, když byli o samotě, tak si říkali přezdívkama, a já ty předívky už přesně nevím, ale bylo to nějak Muni, nebo Moli, jakože děda babičce říkal nějak, jakože Molo možná, mamka by to věděla. On jí říkal Molo, nebo Molánek a Molásek, nebo tak nějak to bylo zvláštní. Jako zdobněliny. A takhle se nazývali, ale jen když jsme tam nebyli. Já jsem to slyšel jen párkrát když jsme tam byli, že jim to ujelo, ale jinak před náma říkali „babička“, „dědeček“ a tak.“

T: „Vyprávěla Ti babička (pisatelka) Věra Levinská o tom, jak se žilo v protektorátu?“

R: „Na statku v Černožicích, kde žila měli služku. Žila tam vlastně prababička, maminka babičky. Otec zemřel, když byla malá. A vím, že říkala, že její otec byl na frontě. Na italský frontě v první světový válce, a že tam neměli co jíst, a tak chytali žáby. No, a když se pak vrátil zpátky, tak na to byl tak zvyklej, že chtěl, aby mu chytaly žáby a dělaly mu žabí stehýnka. Dneska se to vlastně mimochodem prodává jako delikatesa. No, a on to chtěl, jak tam byla ta zahrada a rybník, tak tam byly žáby. Takže

oni chodily, nevím, kdo přesně, jestli ta služka, nebo babička to chodily chytat, ale že chytaly žáby, a že tomu tátoj to smažily. A pamatuju si, že babička vyprávěla, že když se to hodilo na pánev, tak že to ještě dobu na tý pánvi nadskakovalo. Jak to má nějaký ty svaly posmrtný, tak že to má hrozně dlouho výdrž to svalstvo, že se cuká. Takže na tý pánvi to hrozně dlouho nadskakovalo, jen ty samotný stehýnka už. No, a že nikdo to nechtěl jíst a jedl to jenom on, že na to byl zvyklej za ty roky.

No, a tak teda na tom statku žila babička s tvou svou maminkou. A měly tam ještě služku, která se jmenovala Kačenka. Já nevím přesně kde ji vzali, ale to byla nějaká jako holka od mlada, po škole, nebo ani do školy nechodila, já nevím, ale neměla rodinu. Neměla nikoho, a tak jim tam na statku vypomáhala. Měla tam svoji místnůstku, takovej vejměnek, svoji místnost, která byla oddělená od tý hlavní budovy, kde bydleli ty domácí. A ta jim tam pomáhala vařit a uklízet, starat se o tu domácnost, o zvířata, krávy, koně, prostě o ten statek tak jak to fungovalo, polnosti, a tak. No, a za války k nim na statek přišli Němci. Vtrhli jim do domu. A ona babička mimochodem uměla moc dobře německy, to jsem ještě neřekl, protože ona po Obecní škole, což je jako Základní škola tak šla na nějakou Katolickou školu do Frývaldova, což je dnešní Jeseník. No, a tam chodila, a tam se naučila dobře německy. No, a ta škola skončila, když začala válka, tak se pak vrátila domů. No, a já nevím, jestli Němci někoho hledali, nebo jen dělali prohlídky domů, tak k nim přišli, a vím, že říkala, že jak je to velký stavení, tak jim tam přišlo hodně vojáků. A na každým rohu domu, že stál nějaký voják, jako na koních přijeli, a stáli všude po zahradě, a i do domu šli. Jako že to nebyli jen dva, ale bylo jich tam třeba deset, nebo dvacet já nevím. Šli dovnitř a asi hledali, jestli tam nemají nějaký zbraně, nebo něco v tomhle smyslu. No, a oni doma měli malou pistoli, nebo malej revolver a náboje, a ten revolver si máma babičky, takže prababička si ho strčila za podprsenku, protože věděla, že kdyby to tam našli, tak je v podstatě zastřelej. Obyvatelstvo nesmělo bejt ozbrojený. No, a takže tu pistol měla zastrčenou za podprsenkou, a oni teda prohledávali dům. No, a babička měla někde ve skříni ty náboje, ty patrony. Šla s nima do tý jedný místnosti, kde otevřela okno. To okno bylo jako směrem do zahrádky, kde měly záhony, a z toho okna to vysypala do toho záhonu. A jak to bylo vlastně na rohu domu, tak tam stál další voják a viděl to, že tam háže ty patrony. Takže k tomu oknu přišel, a začal se s ní německy bavit. Začal se jí ptát, co tam jako dělá, a viděl to, a ona mu začala odpovídat německy. No, a bavili se v tom smyslu, že ten Němec říká, že jestli ví, že tohle je zakázaný, že nikdo nesmí mít žádné střelivo nebo zbraně, že za to by je mohli okamžitě zavřít, nebo zastřelit a že ona mu

německy odpovídala, že to ví, ale že je to pozůstatek po otci, který zemřel, no a že nevědí co s tím, že se lekli a že už mají teda jen tyhle náboje, a tak se lekli, a že to šla vyhodit a prostě takhle. A takhle se tam bavili chvíli, a tak a on se jí ptal, kde se naučila tak dobře německy. A jak se tak bavili, tak přišel nějaký velitel těch vojáků, a houknul na tohohle vojáka, s kým to tam mluví, no, a on mu německy odpověděl. Ona, když mi to babička vyprávěla, tak mi i ty německý slova říkala. No, a tak ten velitel na něj houknul a on mu odpověděl, že tam je mladá slečna, která umí výborně německy, a že se jí ptá, kde se tak dobře německy naučila, takže ten voják ji podržel a neřekl hele, tady vyhazovala patrony. To vůbec o tom nepadla zmínka. Jenom řekl, že se tam s ní baví ohledně toho, kde se naučila německy, takže vlastně v tu chvíli zachránil tu danou situaci, jinak by to byl průšvih. A vím, že mi říkala, že potom, když ty vojáci odešli, tak že měly takovej strach, že tu pistoli vzaly, a někde na zahradě ji zakopaly.“

R: *„A druhý příběh je. To mi vyprávěla, že u nich byli taky vojáci znovu. Jestli na nějaký kontrole, nebo proč to já už nevím. A byl tam nějaký německý důstojník na koni a oni měli sídlo tady na zámku ve Smiřicích. A tomu důstojníkovi se babička hrozně líbila. To jí mohlo být třeba tak sedmnáct, no a že se mu hrozně líbila a asi se taky bavili, asi ho taky zaujalo, že umí německy, a tak dál a prostě chvíli se jako bavili a on ji pak řekl, že kdyby něco potřebovala, tak že se na něj může obrátit. Chtěl asi, aby se mu ozvala, řekl jí, kde ho najde, nebo něco v tomhle smyslu. Pak uplynula nějaká doba a všem lidem, co byli v produktivním věku tak bylo, že musej jít vypomáhat do Říše, to znamená jít do továren. Jako byl děda vlastně, ale to byla výjimka, že to bylo tady. Kdyby nebyla tady, tak by taky musel jít příkazem někam, a kdyby nešel, tak ho zastřelej. Tam jako nebylo na výběr. No, a tak jí přišel dopis, že musí do Říše. A tam bylo přesně daný, to nebylo jako mohla byste a tak, ale dostavte se ten a ten den na to a to nástupiště, budete odvezena do Německé říše za účelem nasazení někde, prostě příkaz. Dostala prostě příkaz a nešlo se z toho vykroutit, bylo to prostě daný. Kdyby tam nepřišla, tak si pro ni prostě přijdou a zavrou ji, nebo já nevím, už ji nikdo nikdy neuvidí. A to se vědělo, že z toho není vyhnutí. No, a vim, že říkala, že nevěděla, co s tím jako udělat, a tak že si vzpomněla nějak na toho důstojníka, a šla za ním, ale on tady už nebyl. Jestli už byl převelenej někde v Hradci a tady ji to prostě zamítli, že nepřipadá v úvahu, aby byla nějaká výjimka. Ona to chtěla hrát na to, že je dcerou statkářky, protože statek byl na prababičku, že nemaj tátu vlastně, a že jsou na to ženský tam samy, a že se tam někdo musí starat o ty polnosti, o ty zvířata, že ten člověk tam bude*

chybět. A na to vůbec neslyšeli, prostě ji vyprovodili, vůbec se s ní o tom nebavili. A tak z toho byla nešťastná a nějakým stylem, ale to už přesně nevím, jak to přesně bylo, tak zavolala tomuhle, nějak se na něj dostala. A on, tenhle chlap, ten důstojník řekl, že to zařídí, že pošle nějakýho asistenta. A byli domluvený, že nějaký den zase přijďte na zámek. Takže ona přijela nějaký ten další den, byl tady ten asistent. S tím se nějak domluvila na tom, co chce a on jako že to ví, a tak a že má od toho svého důstojníka pokyn to vyřešit. No, a šli dovnitř a Němci se nějak začali hádat o tom, že to jde a nejde, a pak že ona teda musela jít pryč, že šla ven čekat a jen přes dveře slyšela, že se tam hádaj, že na sebe křičej německy. No, a pak že ten asistent vyšel ven, měl v ruce ten rozkaz toho, že se má někam dostavit a před ní ho roztrhnul a řekl: „Je to zařízený“, to bylo celý, že nemusí nikam jít.“ (má v očích slzy)

R: *„Ještě mi pak babička říkala, nebo jestli to byl děda. Že tam byl u člověka, který to tam nějakým stylem spravoval, a že tam bylo plno příhrádek s dopisama. A říkal, že to jsou všechno udání. Udání na někoho, že někdo něco dělá špatně. Člověk na člověka. To byl Němec, co to říkal, tak asi děda mi to říkal. No a říkal, víte, co je nejhorší, že je to udání člověka na člověka, ale ne, že Němec udává Čecha, ale Čech udává Čecha. A říkal, že to je to nejhorší. Podívejte se, jako by ta morálka společnosti upadla, že normálně Čech udává Čecha za to, co dělá špatně. A že toho tam bylo strašně moc těch dopisů. Člověk si asi myslel, že když řekne něco na někoho jinýho, že si přilepší sám, no.“*

T: **„Děda jako vzdělaný člověk, učitel na mnoha školách a ředitel gymnázia nutil tě někdy do učení, nebo Ti dával nějaké rady?“**

R: *„Doučoval bratra technickému kreslení. A to bylo hodně těžký. Na to byly speciální pera, takovej speciální papír, speciální pravítka na to jsou a to vim, že ho učil. A to mu teda šlo. Na to technický kreslení musí bejt nějaká taková představivost a přesnost. Jako geniální přesnost. Nesmí se tam nic přetahovat a tak. A tak to s ním dělal, což teda on byl na takovýhle věci, protože učil i geometrii a kreslil různý objekty a tak, takže to jako on uměl. Ve škole měl taky krasopis, takže když ještě nebyly počítače, tak on psal třeba vysvědčení, když se psaly rukou ty jména nebo tak. Nebo když se přímo vytvářely vysvědčení. Rukou se vypsalo a vybarvilo se to, tak on to dělal všechno rukou. Za nim chodili třeba i z hasičských závodů, jestli by udělal diplomy. Takže on si to všechno rozměřil, ty písmena. Jak maj bejt velký, jak maj bejt široký. To ne jakože od oka*

to střelil, on si to přesně rozměřil na milimetry, lehce tužkou si nakreslil šablonu, a pak se tužka vygumovala. To dělal jako extrémně pečlivě, ale jako extrémně. Dneska by to člověk fíknul od ruky, od oka. No, a tak to se teda s bratrem učil to technický kreslení a u mě teda, vím, že my jsme začli kvůli maturitě. Mně matika nikdy extra nešla teda a k maturitě jsme měli buď jazyk nebo matiku. No a já jsem s učitelkou na němčinu neměl dobrý vztahy, takže jsem říkal, musím jít do matiky, že jo, jiná možnost není. Takže mě začal připravovat, že jsme se učili, ale jako to padlo pak do takový fáze, že, jemu se to možná i pak líbilo, nebo nevím, ale že každý týden jsme tam jezdili na návštěvu, v sobotu nebo v neděli. Rodiče a všichni si šli třeba povídat někam ven, nebo do obýváku k televizi a já s dědou jsme sedli ke stolu a počítali jsme. Ale to třeba tři hodiny v kuse, nebo jsme si dali pauzu a znova. Jako víceméně celou tu návštěvu jsme počítali. A on během toho tejdne mi připravil úlohy, co budeme dělat spolu. Tu přípravu si udělal. Měl toho mraky vždycky a ten víkend jsme to počítali. A do další neděle zase přípravu a znova. A jeli jsme takhle furt. Bylo to už pak tak, že člověk už tam nechtěl ani jezdit, protože věděl, že tam nejde na návštěvu odpočnout, podívat se, najíst se, že babička uvaří, ale jdem počítat. To v kuchyni jsme počítali. Tam jsme měli zavřené dveře, aby nás to nerušilo, když oni seděli v obýváku a koukali na televizi. No, a tam jsme měli na stole rozložený učení a učili jsme se. A bylo to až tak, že člověku se nechtělo. Měl toho dost po celým tejdnu ve škole a víkend chtěl odpočívat, a prostě se z toho stalo takový pravidlo. No, a tak nejdřív to byla příprava k maturitě. Protože nejdřív jsme měli jakoby připouštěcí testy, že koho vůbec pustí k maturitě z matiky. To byl názor toho učitele, aby si on neudělal ostudu, že pouštěl k maturitě nějakýho nýmanda, tak chtěl, že všichni musej mít splněný testy připouštěcí, což na tom taky nějaký lidi pohořeli. No, a takže k maturitě a v souvislosti s tím začala příprava na vysokou. Na UHK na informatiku byly přijímací testy z matematiky a z angličtiny. Takže jsme začali drtit matiku, jako těžce matiku. Byly testy z nějakých předchozích roků, jaký byly u těch přijímaček. No, a to jsme všechny ty varianty jeli. A takhle probíhaly ty přípravy. A ať už k tý maturitě, protože my jsme tam měli učitele ve škole, který hledal hrozně těžký ty příklady. Měl myšlenku, že na těch těžkejch se člověk nejmíc naučí. Ale to byly příklady, že ani kolikrát ani on si nevěděl rady. On si to tak mumlal a počítal si to. On si to nejdřív sám spočítal, aby věděl postup, a pak mi to vysvětlil. Já jsem začal počítat, a když jsem nevěděl, tak mi řekl, no, teď musíš třeba tohle ponásobit, a tak. No, a občas byly příklady, úlohy, který on prostě z hlavy takhle nevěděl, takže jsme si je dali, že si to musí v klidu projít. Že do příštího týdne to prostě

to. A on nad tím seděl x hodin a počítal všechny možné varianty co jdou. Prostě nad tím seděl, a když už s tím nemohl hnout, tak volal bratrovi Františkovi, kterej byl učitelem, taky profesorem matematiky v Přelouči. No, a po telefonu to provolávali. Ted' každej to počítal jinak. Byla verze příkladů od Františka, verze příkladů od dědy. Kdo to jak spočítal, co je jednodušší, jak na to přijít, a vždycky to dopadlo tak, že každej příklad vždycky vyřešil. Jen nějak trval třeba dýl než na to přišel. Jen někdy se divil, že některý ty příklady jsou prostě těžký. Takovej říkal „špeky“, že je to „špek“. No, a snažil se to vždycky vyřešit a polemizoval tak různě nad tím, proč je to třeba takhle a není to třeba jinak. Bral to z toho svýho učitelskýho pohledu, že ten učitel nás tak jako tyranizoval zbytečně jako a on na tohle nebyl.“